

Қазақстан Республикасының
Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования
и науки Республики Казахстан

Л.Н. Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университеті
Евразийский национальный
университет имени Л.Н. Гумилева

«Жастар»
ғылыми-зерттеу орталығы
Научно-исследовательский
центр «Молодежь»

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛ

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КАЗАХСТАНСКИХ ЦЕННОСТЕЙ

МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ

АСТАНА
2016

**«ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ
ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ»
ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛ**

АСТАНА, 2016

Қ 18 / **«Қазақстандық құндылықтардың қалыптасу ерекшеліктері» әдістемелік құрал**
/ Особенности формирования казахстанских ценностей: учебное пособие /
О.В. Николаева, А.Е. Маулитов – Астана: «Жастар» ҒЗО, 2016. – 62 б.

ISBN 978-601-7857-18-9

«Қазақстандық құндылықтардың қалыптасу ерекшеліктері» әдістемелік құралы Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің мемлекеттік тапсырмасын орындау аясында әзірленген.

Бұл оқу құралында, құндылық бағыттарын зерттеу саласындағы халықаралық практикалық тәжірибе мен теоретикалық жұмыстар қарастырылып, қазақстандық құндылық бағыттарының қалыптасуындағы саяси-құқықтық негіздері баяндалған, қазақстандықтарда құндылықтардың қалыптасуы бойынша ұсыныстар ұсынылған. Жастардың құндылықтық тәрбиесі сұрақтары көтерілетін «Мәңгілік ел», «Ұлт жоспары - Мемлекет басшысының бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадамы», «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» нормативті-құқықтық және бағдарламалық құжаттарына ерекше назар аударылады.

Берілген оқу құралында ұсынылған ақпаратты терең түсіну мен қабылдау мақсатында оқу құралындағы материал инфографика, схема мен кестелермен қамтылған.

Әдістемелік құрал академиялық қауымдастық өкілдерінің кең өрісіне, әсіресе, әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар аясының ғалымдарына (әлеуметтанушы, саясаттанушы, мәдениеттанушы, философтарға), ЖОО мен колледж оқытушыларына, мектеп ұстаздарына, мемлекеттік қызмет пен институттардың өкілдеріне арналған.

Методическое пособие «Особенности формирования казахстанских ценностей» подготовлено в рамках выполнения государственного задания Министерства образования и науки Республики Казахстан.

В данном пособии рассмотрены международный практический опыт и теоретические наработки в области изучения ценностных ориентаций, изложены политико-правовые основы формирования казахстанских ценностей, предложены рекомендации по формированию ценностей у казахстанцев. Особое внимание уделяется анализу нормативно-правовых и программных документов «Мәңгілік ел», «План Нации – 100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ Главы государства», «Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс состоявшегося государства, в которых затрагиваются вопросы ценностного воспитания молодежи.

В целях углубленного понимания и восприятия информации, представленной в данном пособии, материалы снабжены инфографикой, схемами и таблицами.

Методическое пособие предназначено для широкого круга представителей академического сообщества, в особенности ученых в сфере социальных и гуманитарных наук (социологов, политологов, культурологов, философов), преподавателей вузов и колледжей, учителей школ, представителей государственных служб и институтов.

ӘОЖ 323.1 (574)

ISBN 978-601-7857-18-9

© «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы», 2016

© Научно-исследовательский центр «Молодежь», 2016

«ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ» ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛЫ

Мазмұны

Кіріспе	4
Глоссарий	7
Құндылықтарды зерттеудің концептуалды аспектілері мен әлемдік тәжірибесі	9
Қазақстандық құндылықтарды қалыптастырудың саяси-құқықтық негіздері	13
Қазақстандықтардағы жалпы ұлттық құндылықтарды нығайту бойынша ұсыныстар	22
Қорытынды	26
Қолданылған дерек көздері	28
Қосымша	30

КІРІСПЕ

Құндылықты бағдарлар – адамның құндылықты-нормативті құрылымы бірегейлігінің едәуір қозғалмалы бөлігі, оның құрамы, иерархиялық құрылымы мен оның күнделікті жүріс-тұрыстағы жүзеге асыру практикасы тұрақты мониторинг, талдау мен сәйкестендіруді талап етеді.

Заманауи қазақстандық қоғамда өмір мен адамға деген көзқарастардың жаңа жүйесі, құндылықтардың жаңа иерархиясы мен өзін-өзі танытудың жүйелері қалыптасуда.

Қазақстандық қоғам өзінің қызметінің түрлі салаларында бірқатар елеулі өзгерістерді басынан кешіріп жатыр. Саяси және экономикалық өзгерістермен қатар, қазақстандық социум сезінерлік деңгейдегі құрылымдық және сапалық өзгерістерге тап болуда. Көптеген сапалық қозғалыстардың негізінде елдің едәуір бөлігінің құндылықты бағдарларының өзгерістері жатыр. Жалпы айтқанда, қазақстандықтардың құндылықтар жүйесі соңғы онжылдықта саяси тәртібінің ауысуы, нарықтық экономикаға көшу, мәдени-діни айналым, және жалпы жаһандану үрдістері мен одан туындайтын жаңа сәйкестендіру модельдері сияқты қоғамдық өмірдің барлық салаларында жаппай өзгеруде, сонымен қатар, алдында қалыптасқан әлеуметтік қатынастардың ауысуына байланысты едәуір өзгерістерге ұшырады.

Дәстүрлі құндылықтар мен идеалдар құрайтын қоғамдық сананың негізін күрделі және қарама-қайшылықтарға толы адамдардың жаңа құндылықтар жүйесі мен құндылықтар бағыттары қалыптасуда. Өтпелі қоғамда ол қазіргі күні адамдардың өзін-өзі сәйкестендіруі мен өзін-өзі таныту ортасын анықтайды және жаханданудың әсеріне ұшырайды (әсіресе, мәдениет саласында), басқа жағынан мемлекеттердің ішкі саясатындағы әлеуметтік-экономикалық реформалары да әсер етеді. Заманауи қоғамда нормативті (дәстүрлі) құндылықтардан таңдаудың тиімділігі, толеранттық, сенім мен қоғамдық саяси өмірге қатысуға (өз ойын білдіруге) бағытталған заманауи құндылықтарға біртіндеп өту үрдісі орын алған. Қазіргі күні Қазақстан Республикасында түрлі әлеуметтік қабаттарда, бір жағынан шексіз «бостандық» пен батыстық демократияның (ең алдымен, капитализм) құндылықтарына бағытталған, ал басқа жағынан дәстүрлі құндылықтардың әсері байқалатын ұстанымдар қалыптасуда.

Сонымен қатар, Қазақстан халқының едәуір бөлігі Кеңес Үкіметі заманында әлеуметтену үрдісінен өткен болатын, ол өз кезегінде халықтың құндылықтар жүйесінде көрініс тауып отыр. Нәтижесінде, қазақстандық қоғам қарама-қайшы құндылықтарды тасымалдаушы болып табылатын индивидтер топтарына бөлінген. Нәтижесінде, қоғам жалпы алғанда кеңестік адамгершілік қағидалар мен жаңа нарықтық мораль қағидаларын қатар қолдануға мәжбүр болып отыр. Соған байланысты сабақтастық құндылықтар механизмі айтарлықтай өзгерістерге тап болуда, сондықтан үлкендердің де, жастар шоғырының да құндылықты бағдарларын анықтау өзектілікке ие

болып отыр.

Қазіргі күні Қазақстанның азаматтарын тәрбиелеу бойынша және олардың нақты мәселелерін шешу бойынша стратегиялық маңызы бар күштер жұмсалуда, жүзеге асырылып жатқан мемлекеттік саясатты бағалау қажеттілігіне байланысты, халықтың құндылықтары мен олардың ерекшеліктерін зерттеу жүзеге асырылып отыр.

Қазақстандық академиялық талқылауындағы ұлттық идеяның концептуалды түсіндірілуі қиындатылып және өзгерістерге ұшырап отыр. Оның қалыпты және дұрыс түсіндірілуі – мемлекеттік құрылыстың идеологиялық бөлігіне деген ресми талап ғана емес. Бұл, ең алдымен, идеологиялық ядроның үлгісі, ол барлығына ортақ жағымды және өркендеуге жетуге бағытталған халықтың барлық оң бастамаларын біріктіріп, ынталандыруға қабілетті біріктіруші буын. Ұлттық идея – негізінен патриоттық сезімге рационалды баламасы. Оның мәндік тұжырымы, когнитивті қабылдау негізінде тұлғаның патриоттық көңіл-күйлерінің эмоциялық құраушыларын негіздеуге мүмкіндік береді. Соның нәтижесінде, түсіну ол өзі тұрып, еңбек етіп жатқан мемлекет азаматы негізінде жүзеге асырылады.

Азаматтардың құндылықтық тәрбие алуының басымдылықтарын анықтай отыра, ең бастысы, әрбір мәдениет өзінің мұрасының негізінде қалыптасатынын және әлеуметтік үрдісінде жаңғыртатынғынын түсіну қажет. Қоғамдық игілік пен тұлғалық дамудағы қажеттіліктер қағидаттарын бекітетін, мәдени алуан түрлілікті ескеретін, бірақ оның шеткі көріністеріне жеткізбейтін саясат қажет. Қазақстан Тәуелсіздігінің дамуындағы табыстар этикалық және адамгершілік тәрбиесі сұрақтарындағы шешімдер үшін жаңа ортаны құрады. Мемлекетте ары қарай қарқынды дамуды қамтамасыз ету үшін бірнеше тілді меңгерген, заманауи ақпараттық технологияларды игерген, белсенді және мақсатқа ұмтылған қоғам қалыптасуы керек. Білім беру мен азаматтық қоғам ұйымдарына әмбебап адами қасиеттер түсінігін баулып, сауатты, адамгершілікті, қоғамның дамуына қызығушылығы бар азаматтарды өсіруге әсер етуі керек. Құндылықтық тәрбие толеранттық пен өзара түсіністікті дамытуға бағытталуы керек.

Саяси, құқықтық және адамгершілік мәдениеттерден тұратын қазақстандықтардың құндылықтық бағдарларын қалыптастыру, ұлттық әлеуметтік-рухани идеалдар мен мәдени салттарды сақтау біздің мемлекетіміздің дамуындағы негізгі міндет болып табылады.

Берілген әдістемелік құралының міндеттері болып табылатындар:

➤ құндылықтық бағдарларды зерттеу саласындағы құндылықтар мәселесі концептуализациясындағы халықаралық тәжірибе мен практикалық зерттеулерді талдау;

➤ қазақстандықтардың құндылықтық ұстанымдарының ерекшеліктерін анықтау;

- ұлттық бірегейлік пен жалпы қазақстандық құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған нормативті-құқықты және бағдарламалық құжаттарды талдау;
- жалпы ұлттық құндылықтарды нығайту бойынша ұсыныстарды құру;
- жас ұрпақпен жұмыс жасауда басым бағдарлар мен нақты шараларды анықтау.

Берілген оқу құралында құндылықтық бағдарларды зерттеу саласындағы халықаралық практикалық тәжірибе мен теоретикалық жұмыстар қарастырылып, қазақстандық құндылықтық бағдарларының қалыптасуының саяси-құқықтық негіздері баяндалған, қазақстандықтарда құндылықтардың қалыптасуы бойынша ұсыныстар ұсынылған. Жастардың құндылықтық тәрбиесі сұрақтары көтерілетін «Мәңгілік ел», «Ұлт жоспары - Мемлекет басшысының бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадамы», «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» нормативті-құқықтық және бағдарламалық құжаттарына ерекше назар аударылады.

Әдістемелік құрал академиялық қауымдастық өкілдерінің кең өрісіне, әсіресе, әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар аясының ғалымдарына (әлеуметтанушы, саясаттанушы, мәдениеттанушы, философтарға), ЖОО мен колледж оқытушыларына, мектеп ұстаздарына, мемлекеттік қызмет пен институттардың өкілдеріне арналған.

ГЛОССАРИЙ

Белсенді азаматтық позиция – адамның өзінің өмір сүруінің шарттарын жақсартуға ұмтылыс идеясына негізделген өмірлік позиция.

Руханилық – жоғарғы адамгершілік құндылықтарға негізделетін өмірлік қызметпен өзіндік реттеу мен ынталандырудың ішкі саналы механизмдерінің бар болуымен сипатталатын адамның тұлғалық дамуының деңгейі.

Азаматтық жауапкершілік – ерікті және саналы түрде орындалатын парындар мен құқықтарды қабылдау және өзінің әлеуметтік қауымдастыққа (саяси, ұлттық және т.б.) тиістілігінің мәнін адамның түсіну деңгейі.

Бірегейлік – белгілі бір адам тобына, қауымдастыққа тиістілігінің сезімі.

Мәдениет – түрлі әлеуметтік жағдайларда индивидтер арасында өзара қарым-қатынасты қамтамасыз ететін құндылықты көріністер, нормалар, идеялардың құрылуына, игерілуіне, сақтау мен таралуына бағытталған әлеуметтік қатынастарда көрініс табатын және әлеуметтік табиғатқа ие күрделі, динамикалық құрылым. Сонымен қатар мәдениетті ұрпақтан ұрпаққа беріліп, толық бір топқа ортақ болып келетін жүре пайда болған жүріс-тұрыс деп те анықтауға болады.

Жастар – бұл термин үш түрлі жағдайда қолданылады: балалық шақтан ерте ересек өмірге дейінгі өмірлік циклдегі бірқатар кезеңдерді белгілеу үшін; жасөспірімдік шақтан ересектікке өтуді көрсететін термин; әлдеқайда жалпылаусыз мағынада – қалалық индустриалдық қоғамда есеюмен байланысты эмоциялық және әлеуметтік мәселелерді қарастыру үшін қолданылатын түсінік. ҚР «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Заңына сәйкес, Қазақстанда 14 пен 29 жас аралығындағы азаматтар жастар деп есептелінеді.

Ұлттық бірегейлік (немесе ұлттық өзіндік сана) – белгілі бір ұлтқа тиістілігін өзінің сезінуімен байланысты адамның бірегейліктерінің құраушыларының бірі. Ұлттық бірегейлік белгілі бір адам топтарымен мәдениет, тарих, тілдің жалпылығы түсінігін меңгеруден туындайды. Оған қоса, ұлттық бірегейлікке белгілі бір мемлекетке, ұлттық идея мен мемлекеттік рәміздерге тиістілік сезімдері де жатады.

Әлеуметтену – адамның қоғамда табысты қызмет істеуіне мүмкіндік беретін жүріс-тұрыс нұсқаларын, психологиялық ұстанымдар, әлеуметтік нормалар мен құндылықтар, білімдер мен дағдыларды игеру үрдісі.

Әлеуметтік (топтық) бірегейлік – осы топтарға тән жүріс-тұрыс, сана, құндылықтар мен нормаларды қабылдау көмегімен өзінің қандай да бір әлеуметтік топтарға немесе қауымдастықтарға жатуын сезінудің нәтижесі.

Әдет-ғұрып – бір ұрпақтан екіншіге беріліп отыратын адамдардың кез келген практикалары, сенімдері, институттары мен артефактары.

Бірегейлік деңгейлері – өзінің дамуы нәтижесіндегі адамның бірегейлігі екі деңгейге ие болады: бірінші – жеке бас бірегейлігі (өзіндік сана), екінші – әлеуметтік (топтық) бірегейлік, ол түрлі кейіптерде көрініс табады (гендерлік, кәсіби, ұрпақтық, тілдік, ұлттық, азаматтық).

Құндылық – салыстырмалы түрде тұрақты, тұлғаның тіршілік әрекетінің қажеттіліктерін қанағаттандыруға қажетті заттар, мақсаттар мен құралдар ретінде қарастырылатын материалдық және рухани игіліктер мен идеалдар жиынтығына адамдардың іріктемелік қатынасы.

Құндылықты бағдарлар – стратегиялық өмірлік мақсаттар мен жалпы дүниетанымдық бағдар ретінде онымен қабылданатын адам санасында құндылықтардың көрінісі.

ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ЗЕРТТЕУДІҢ КОНЦЕПТУАЛДЫ АСПЕКТІЛЕРІ МЕН ӘЛЕМДІК ТӘЖІРИБЕСІ

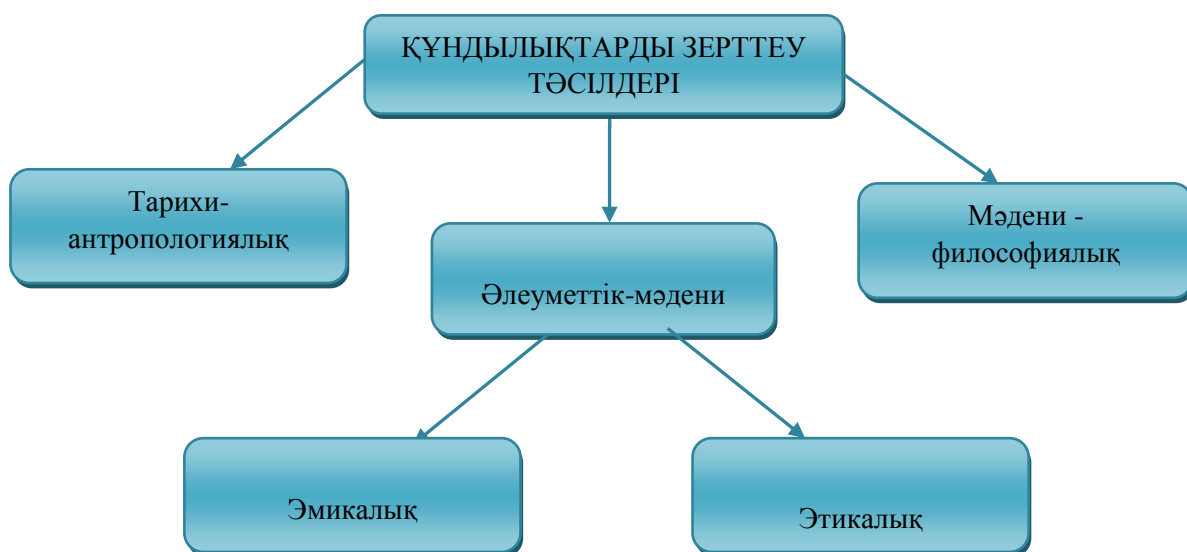
Адамның жүріс-тұрысына әсер ететін маңызды фактор болып оның мақсатқа бағытталғандығы, яғни оның белгілі бір мақсаттарға жетуге бағытталғандығы болып табылады. Бұл мақсаттарды басқаратын индивидтің құндылықтары, олар, тұлғаның қажеттіліктерін қанағаттандырушы заттар, мақсаттар мен амалдар ретінде қарастырылатын материалдық және рухани игіліктер мен идеалдар жиынтығына деген адамның тұрақты, таңдамалы қатынасы деп түсіндіріледі. Басқа сөзбен айтқанда, құндылықтар – «қалаудың концепті», адамдар қызығып, алғысы келетін нәрсе немесе олар болғысы келетін, оларға қажетті, олар бас иіп, онымен рахаттанатын нәрселер [1]. Құндылықтар маңызды заттарды таңдауға әсер етеді де, адамның жүріс-тұрысын басқарады. Құндылықтар қашан да бір-бірімен байланыста болмайды, бірақ кейбір құндылықтар қоғамда басымдылыққа ие болады да, ұзағынан және басқалардан ерекше болуға тырысып, оны қалыптастырады.

Құндылық мәселесін зерттеу ХІХ ғасырдың 60-80 жылдары Вильгельм Виндельбанд [2], Генрих Рикерт [3], Рудольф Лотце [4], Вильгельм Дильтей [5] еңбектерінен бастау алды да, адам қызметінің бағыттылығын, адамның іс-әрекеттерінің ынтасын анықтайтын құндылықтар жайлы еңбек, жалпы мағыналы қағидаттар теориясы ретінде аксиология деп аталатын пән болып қалыптасты. Виндельбанд алғашқылардың бірі болып құндылықтар мәселесіне жүгінді. Философиядағы болмысты қарастыра отырып, Виндельбанд оны жалпыға міндетті құндылықтар туралы сыни ғылым ретінде түсіну мүмкін деп есептеді. Кант зерттеуін талдай отырып, «сыни» философия құндылықтар анықтамасының қажетті және жалпыға маңыздылары туралы ғылым ретінде екендігі жайлы шешімге келді [2, с. 23]. Рикерт құндылықтарды адамдардың арман-тілегі, іс-әрекеті мен ойынан, жалпы материалдық әлем болмысынан тәуелсіз деп қарастырған. [3, с. 100]. Лотце құндылықтарды міндеттіліктер қатарына жатқызған: «құндылықты анықтамалар» «болуы керектер» қатарына, міндеттілер әлеміне тиісті. Құндылықтар теориясының қалыптасуы белгілі бір бағытпен, бір мектеппен ғана байланысты емес, ол оның жалпы адамзатқа маңызды екендігін айғақтайды [4, р. 125]. Дильтей құндылықты қатынасты танымдық, сол себепті саналы деп қарастырды [5, с. 135].

Әлеуметтік ғылымдарда құндылықтар мен құндылықтық бағдарлар мәселесін зерттеудің қалыптасқан негізгі үш бағытын ерекше атап айтуға болады: тарихи-антропологиялық, әлеуметтік-мәдени және мәдени-философиялық (*1-суретті қараңыз*) [6].

Тарихи-антропологиялық тәсілге сәйкес, құндылықтар мен құндылықтық бағдарлардың бар болуы адамды жануардан ажыратады, құндылықтық бағдарлар жүйесінсіз ешбір мәдениет өмір сүрмеген.

Құндылықтар адамдарды өмірлік бағдарлармен қамтамасыз етіп, қызметінің өмірлік маңызды мақсаттарын анықтайды да, ең соңында адам өміріне белгілі бір мән береді.

1-сурет – Құндылықтарды зерттеудің негізгі тәсілдері

Мәдени-философиялық тәсіл құндылықтарды әлеуметтік топтар мен қауымдастықтардың, қоғамдық идеал түрінде бар болатын жалпы адамзаттың барлығының өмірлік қызметінің нәтижесі деп қарастырады. Құндылықтық бағдарлар жеке өмірлік қызмет тұрғысынан асып, оның жүріс-тұрысының ынтасының көздерінің бірі ретінде тұлға құрылымына кіреді. Олар жеке адамның жүріс-тұрысының және адамдар арасындағы өзара қарым-қатынасты әлеуметтік реттеудің басты факторы болып табылады.

Әлеуметтік-мәдени тәсіл құндылықтарды қоғамдық өмір мен адамдардың жүріс-тұрыстарының әлеуметтік-нормативті реттеушісі ретінде қарастырады. Осы көзқарастан құндылық мәдениеттің құрылымдық элементі, әлеуметтік-мәдени шындық пен жалпы әлем көрінісін модельдеудің, жүріс-тұрыстар алгоритмдерінің семиотикалық жүйесі болып табылады. Әлеуметтік-мәдени аспект құндылықтар мен құндылықты бағдарларды субъектінің қоршаған шындық пен оның ішіндегі бағдарларды бағалаудың моралды, этикалық, эстетикалық, идеологиялық, саяси негіздері ретінде қарастырады. Құндылықтар мен құндылықтық бағдарлар мәселесіне деген мұндай тәсіл оларды зерделеу мен зерттеуді индивид қатынасында нормативті функцияларды орындайтын реттеушілер ретінде көрініс табатын әлеуметтің негізгі бөліктері ретінде болжамдайды. Әлеуметтік-мәдени тәсілді, өз кезегінде, эмикалық және этикалық деп бөліп қарастыруға болады. Эмикалық тәсіл құндылықтарды, нанымдарды және жүріс-тұрысты олардың акторға маңыздылығы тұрғысынан зерделеу барысында қолданылады. Этикалық тәсіл нанымдары мен жүріс-тұрыстары зерттеліп жатқан топ мүшелеріне тиісті және маңызды деп танылатын концептуалды схемалар мен

санаттар ретінде көрініс табатын көзқарастарды, сипаттамаларды қарастырады. Этикалық тәсіл кез-келген мәдениетке қолданылымды әмбебап терминдерде шеттегі бақылаушының жүріс-тұрысын сипаттауға бағытталған [7].

Құндылықтарды зерттеудің дүниежүзілік бірден-бір «Құндылықтарға дүниежүзілік шолу» (World Values Survey) жобасы болып табылады. World Values Survey – адамдардың құндылықтар мен наным-сенімдерін, олардың уақыт өте қалай өзгертіндігін, қандай әлеуметтік және саяси себептер әсер ететіндігін, өзгеруін зерттейтін дүниежүзілік ғылыми-зерттеу жобасы [8]. Жоба 1981 жылдан бастап 100-ге жуық өкілетті елде ұлттық сауалнамалар өткізген дүниежүзілік әлеуметтанушылар желісінің көмегімен жүзеге асырылуда. «Құндылықтарға дүниежүзілік шолу» әлем халқының көпшілік бөлігін (90 %-ға жуық) қамтитын эмпирикалық деректердің жалғыз көзі болып табылады. «Құндылықтарға дүниежүзілік шолу» осы жоба авторларының бүгінгі таңдағы құндылықтар жүйесі жайлы ойларын көрсететін негізгі бірнеше компоненттерді өлшеп, қадағалап, талдау жүргізеді. Соның ішінде, бұқаралық сауалнама форматында өткізілген зерттеуде мүше-мемлекеттердегі респонденттерге құндылықты бағдарлардың келесі аспектілерін өлшеу мақсатында сұрақтар қойылады:

- жаһанданудың ықпалы;
- қоршаған ортаға қатынас;
- демократияны қолдау;
- шетелдіктер мен этникалық азшылықтарға толеранттық;
- гендерлік теңдікті қолдау;
- дін орны мен діншілдікті өзгерту;
- жұмыс;
- отбасы;
- саясат;
- ұлттық бірегейлік,
- мәдениет.

Жоба географиясы тұрақты кеңейтілуде. Қазақстан таңдамаға 2011 жылы қосылды. Жалпы, «Құндылықтарға дүниежүзілік шолу» жобасының аясындағы сауалнамалардың нәтижелері түрлі мемлекеттер мен қоғамдардың ерекшеліктері туралы да, түрлі қоғамдардағы құндылықты басымдылықтардың динамикасы жайлы да жорамалдауға мүмкіндік береді. Нәтижесінде, бұқаралық сауалнама барысында зерттеушілер мәдени өзгеріс себептері, жағымды өзгерістерді ынталандырудың мүмкін болатын жолдары жайлы шешімдерге келеді.

«Еуразиялық монитор» халықаралық зерттеу агенттігі өткізетін зерттеулерді атап өту керек. Бұл зерттеулер 2006 жылдан бастап өткізіледі де, ТМД елдерін, соның ішінде Қазақстанды да қамтиды. 2016 жылдағы

«Еуразиялық монитордың» соңғы толқынында посткеңестік кеңістік елдері халқының көңіл-күйлерін өлшеу өткізілді. «Интеграциялық барометр: ЕАБР» жобасы аясында ТМД аумағының жеті еліндегі интеграциялық бағдарлары зерделенген болатын: Армения, Беларусь, Қазақстан, Қырғызстан, Молдова, Ресей, Тәжікстан. ТМД-ның жеті елінің жалпы ұлттық сауалнамасына 8.5 мың адам қатысты (әрбір елде репрезентативті ұлттық таңдамалар бойынша мың адамнан кем емес).

Мәдени-құндылықты жүйелерді өлшеу мен сандық сипаттамаларын зерттеудің Құндылықтарға дүниежүзілік шолу әдістемесінен басқа тәсілдері де бар. Соның ішінде, мысалы, Г.Хофстед тәсілі. Ол қоғам орнын бес түрлі шкалада бағалауға негіздеген, оларға кіретіндер: индивидуализмнен коллективизмге дейін; арақашықтық биліктің үлкенінен кішісіне дейін; белгісіздікті қабылдамаудың жоғары деңгейінен төменгі деңгейге дейін; жоспарлаудың ұзақ мерзімділігінен қысқа мерзімдігіне дейін; ерліктен нәзіктікке дейін.

Құндылықтардың сандық сипаттамасының тағы бір мысалын Ш. Шварц пен басқа авторлар бірлесіп құрастырған. Олар белгілі бір мемлекеттің «мәдени картадағы» орнын жеті өлшем (үндестік, тиістілік, иерархия, шеберлік, теңқұқықтық, қызба және зияткерлік автономия) бойынша бағалауды ұсынды. Осы шкалалар бойынша талдау жасау негізінде Шварц әлем елдерін аумақтық-мәдени топтарға топтастырды. Осындай топтастырудың негізгі құндылығы оны мәдени-құндылықты және экономикалық сипаттамалары арасында байланысты одан кейінгі сандық талдауда қолдану мүмкіндігінде жатыр.

Экономикалық дамудағы мәдени-құндылықтар факторлардың рөлі мен сол мезетте әлеуметтік-экономикалық факторлардың әсерін зерттеу талпыныстары Ресейде жүзеге асырылуда. 2008-2009 жылдары Мемлекеттік университет – Экономиканың жоғарғы мектебінің (ГУ-ВШЭ) мамандары Н. Лебедева мен А. Татарко мәдениет рөлінің қоғамдық дамудың факторы ретінде зерттеп, келесідей ұсыныстар берді: Ресейде адамдар мәдени және психологиялық кедергілерден өтіп, барлық мемлекеттің экономикалық табысты дамуының кепілі болып табылатын, өздерінің экономикалық аухаты үшін жауапкершілік пен тәуекелді өз мойындарына алу мақсатында әлеуметтік-экономикалық институттарды дамыту қажет [9].

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ САЯСИ-ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Кез келген қоғамның дамуы барысында тұрақты түрде тиімді шешімді талап ететін жаңа міндеттер мен мақсаттар, уақытылы жауап беруді қажет ететін жаңа сыртқы және ішкі сын-тегеуріндер мен қауіптер пайда болатыны айдан анық. Мұндай жағдайларда мемлекет саясатының негізгі бағыттарының бірі ұлтты нығайтуға бағытталған тізбекті жұмыс, тұрақтылық пен қоғамдық келісімді сақтау, өзінің тіршілік етуінің құндылықтары мен мақсаттары қатынасында консенсусты қалыптастыру, сонымен қатар халықтың жеке және коллективті өзін-өзі танытудың негізгі құрылымдық элементі ретінде жалпы қазақстандық құндылықты бағдарларын дамыту мен бекіту болып табылады.

Жалпы ұлттық бірегейліктің қазақстандық моделі бірқатар негізін қалаушы мемлекеттік бағдарламалар мен концепцияларға негізделеді. Олардың маңыздылары болып саналатындар:

➤ «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты (2012 жылдың желтоқсаны) [10].

➤ «Мәңгілік Ел» патриоттық актісі [11].

➤ «Ұлт жоспары - Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадамы (2015 ж. мамыр) [12].

➤ «Қазақстан 2020: болашаққа жол» Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы [13].

➤ «Қазақстандық бірегейлік пен бірлікті нығайту және дамыту тұжырымдамасы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 28 желтоқсандағы № 147 жарлығымен бекітілген [14].

➤ «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығымен бекітілді [15].

➤ «Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2010 жылғы 29 қазандағы № 1128 Қаулысымен бекітілді [16].

Стратегиялық сананың идеологиялық негізі мен инновациялық парадигмасы болып «Стратегия-2050» табылады, сонда қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты құрастырылып, қазақстандық қоғамның өмірінің барлық жақтарының жаңғырту бағыты белгіленген болатын.

Ұлт Жоспары – біздің әрқайсымыздың, өзіне жүктелген міндеттерді борыш сезімімен орындайтын әрбіреудің интеллектуалды түсінігінің, санасы мен жауапкершілігінің жаңа деңгейі. Заманауи әлемдік саяси практикада бұл идеологиялық құрылымдаушылар, стратегиялық жобалау мен болжамдаудың

инновациялық парадигмасына негізделген өз бетінше теңдессіз құжаттар болып табылады.

«Мәңгілік Ел» патриоттық актісінде Қазақстанның барлық басты мәдени және рухани аксиомалары негізінде жатқан ұлттық идея ұсынылған. «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясы жалпы қазақстандық бірегейлікті, тәуелсіздіктің барлық жетістіктерінің сабақтастығы мен қоғамды болашақта біріктіруге бағыттау үшін құндылықтар алаңы болып келеді.

«Мәңгілік Ел» патриоттық актісінің негізінде мәні келесідей болып келетін құндылықтар жатыр:

• **Тәуелсіздік және Астана.** Бұл тармақ біздің халық Тәуелсіздікті нығайту ұлы тарихи тапсырмаға берік болатындығын білдіреді. Ал біздің тәуелсіздігіміздің гүлденуі мен күшінің жарқын белгісі болып барлық халықаралық стандарттар бойынша гүлденетін және дамитын Астана болып табылады.

• **Жалпы ұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім.** Бізде жалғыз Отан – Тәуелсіз Қазақстан, бізде Бір мемлекет – Бір тағдыр. Бейбітшілік пен келісімнің ұлы ісінен айнымайтын халық мыңжылдықтар бойы өмір сүреді. Сондықтан, бұл тармақта біздің мемлекетіміздің келешектегі өркениетті дамуы үшін негізгі үндеу қалыптастырылған деп есептеуге әбден болады.

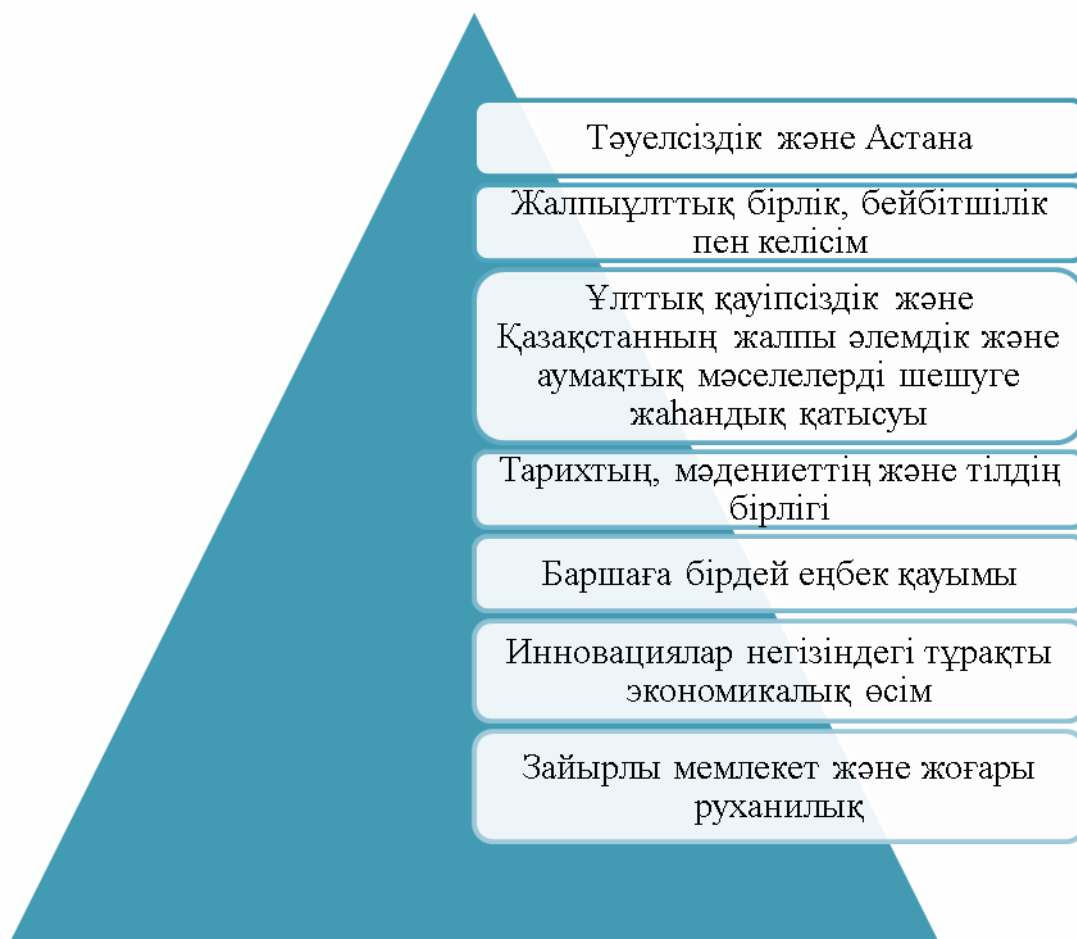
• **Зайырлы Мемлекет және Жоғарғы Руханилық.** Өзіндік жолды анықтау мен барлық әлемге өзіміз жайлы маңғазданып айту бізге азаматтық және рухани құндылықтардың Бірлігіне мүмкіндік берді. Осыған байланысты, осы актінің берілген тармағы зайырлы мемлекеттің барлық қағидаларын қолдай отыра, біздің мемлекетіміздің айрықша рухани бейнесін анықтайтын дін мен өркениеттің жаһандық диалогын барынша дамудың қажеттілігі міндетін анықтайды.

• **Инновациялар негізіндегі тұрақты экономикалық өсім.** Патриоттық актінің берілген бөлігінде біздің еліміздің индустриалды және инновациялық күшін нығайту қажеттігі ерекшеленеді, ол үшін табиғи ресурстар мен қоршаған ортаға ұқыпты қарау, қоғамда ғылымилық пен білім культуын ұлттың интеллектуалдық фундаменті ретінде бекіту керек. Бұл, өз кезегінде, дамыған отыз елдің қатарына кіру өршіл міндетін шешуге мүмкіндік береді.

• **Баршаға Бірдей Еңбек Қоғамы.** Бұл тармақта мемлекеттің барлық жетістіктері мен табыстары – барлық қазақстандықтардың күнделікті тынбай еткен еңбегінің нәтижесі екендігі анықталады. Сондықтан, болашақта мемлекет азаматының әрбіреуі үшін егемендік потенциалын жүзеге асыру үшін шарттарды құра отырып, біздің еңбексүйгіштік пен жауапкершілік, Еңбек Адамына құрмет құндылықтарымызды бекіту қажет. Бұл бүгінгі таңда айрықша маңызға ие, сондықтан Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына барар жолда әлемдік жаһандық қаржылық-экономикалық дағдарыс шарттарында ол Қазақстан сияқты жас мемлекет үшін пәрменді шешімдердің бірі болуы мүмкін.

• **Тарихтың, Мәдениеттің және Тілдің Бірлігі.** Мұнда біздің ортақ тарихи мұрамызға ұқыпты қарау керек екендігін атап өту керек. Қазақстан халқының мәдени алуан түрлігін арттыру, қоғамды шоғырландырудың негізі ретінде мемлекеттік тілді дамыту қағидаттарына бұлжытпай еру, ұлттың бәсекеге қабілеттілігінің басты шарты ретіндегі үштілдік қажет. Біз – Үлкен Мемлекет – Үлкен Отбасы. Және алуан түрлікке қарамастан, біздің барлығымызды ортақ тарих, мәдениет пен тіл біріктіреді.

• **Ұлттық қауіпсіздік және Қазақстанның жалпы әлемдік және аумақтық мәселелерді шешуге жаһандық қатысуы.** Бұл жағдайда біз өз жетістіктерімізді қорғай алуымыз қажет екендігі белгіленеді. Әрбір азаматтың, өзінің елінің патриотының киелі борышы болып ұлттық қауіпсіздікті, халықаралық аренада танылған мемлекет авторитетін нығайту, бейбітшілік пен келісім идеяларын өрлету, «Мәңгілік Елдің» киелі қасиеттеріне ілесу міндеттері табылады. Қазақстанның әрбір азаматы Отанымыздың аспан жалауын маңғаздықпен алып жүріп, оны жаңа шыңдарға көтеру керек (2-суретті қараңыз).

2-сурет – «Мәңгілік Ел» Патриоттық актісінің негізгі құндылықтары.

Қазақстандықтардың құндылықтық бағдарлары мен олардың жоғарыда көрсетілген бағдарламалық құжаттарда аталатын негізгі құндылықтарды

кабылдауын зерттеу мақсатында «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы «Қазақстандық құндылықтарды зерттеу» әлеуметтік сауалнама өткізген болатын. 2016 жылдың шілде-тамыз айында сауалнамаға 18 жастан жоғары халық арасында, елдің 14 аумағы мен Астана және Алматы қалаларында өткізілген болатын. Респонденттер саны 2000 адамды құрады.

Өткізілген зерттеудің басты мақсаты болып, қазақстандықтар үшін не әлдеқайда маңызды болатынын, яғни олардың құндылықтар жүйесінің орталығында не орналасқанын, ал қосалқы орынға ненің ие болатынын анықтау болып табылған. Бұқаралық сауалнама барысында қатысушыларға олардың құндылықтарының иерархиясын құрастыруға мүмкіндік беретін сұрақтар қойылған болатын. Ұсынылған кестеден көрініп тұрғандай, сұралғандардың көпшілігінде, нақтырақ айтсақ үштен біріне жуығында (29,9%), құндылықтарының жоғары бөлігінде дәстүрлі құндылықтар, яғни отбасы, балалар мен ата-ана орналасқан. Көрсеткіштің екінші орнына жеке бас денсаулығы мен жақындардың денсаулығы жайғасқан. Бұл жауап нұсқасын да сұралғандардың үштен біріне жуығы – 28,6%-ы таңдаған. Басым құндылықтардың үштік рейтингін материалдық құндылықтар бекітеді. Ақша мен материалдық табысты өміріндегі басты деп шамамен сұралғанның әрбір оныншысы – 11,3%-ы есептейді (1-кестіне).

1-кесте. «Төменде ұсынылғандардың қайсысы Сіз үшін ең маңызды болып келеді?» сұрағына жауаптардың үлестірімі

Жауап нұсқалары	Пайыздар
Отбасы, балалар, ата-ана	29,9
Жеке денсаулық, жақындардың денсаулығы	28,6
Ақша, материалдық ауқаттылық	11,3
Достар	6,2
Табысты мансап, жоғары кәсіптілік	5,7
Өзі-өзін таныту, жеке тұлғалық өсім, мақсатқа қол жеткізу	5,1
Махаббат, сүйікті адам	4,5
Жақсы білім алу, біліктілікке қол жеткізу	2,7
Құқық пен бостандықты қорғау	2,1
Отанға қызмет ету	1,5
Сенім, дін	1,2
Салт-дәстүрлерді ұстану	1,2
Жер бетіндегі, біздің елдегі бейбітшілік	0,1
Жауап беруге қиналамын	0,1

Зерттеу аясында «Мәңгілік Ел» патриоттық актісінде жарияланған негізгі құндылықтардың маңыздылық деңгейін 1-ден 4-ке дейінгі шкалада 1 – «маңызды»-дан 4 – «маңызды емес» нұсқауларының градациясымен азаматтардың бағалауын зерделеу қолға алынған болатын. Мұндай тәсіл зерттеу авторларына әрекетіндегі құндылықтардың маңыздылығын бағалаудың жиынтық көсеткішін автоматты түрде құруға мүмкіндік берді. Төменде ұсынылған кестеде көрсетілгендей, «маңызды» және «маңызды

шығар» жауап нұсқаларының қосындысынан тұратын ең жоғарғы пайыз жалпы ұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім құндылығын қолдауда байқалады. Сұралғандардың 2,7%-ы ғана патриоттық әрекет деп жарияланған бұл құндылықтың маңыздылығын бағалай отырып, «маңызды емес шығар» мен «маңызды емес» нұсқаларын таңдаған болатын. Респонденттердің қалған үлесі «жауап беруге қиналамын» нұсқауын белгілеген. Қазақстандықтар үшін маңызы бойынша келесі болып тәуелсіздік және Астана табылады. Құндылықтар көрсеткішінің үштігін ұлттық қауіпсіздік және Қазақстанның жалпы әлемдік және аумақтық мәселелерді шешуге жаһандық қатысуы бекітеді (2-кестені қараңыз).

2-кесте. «Мәңгілік Ел» патриоттық актісі құндылықтарының маңыздылық рейтингісі.

№	Жауап нұсқалары	Маңызды	Маңызды емес
1	Жалпыұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім	97,3%	2,7%
2	Тәуелсіздік және Астана	94,2%	5,8%
3	Ұлттық қауіпсіздік және Қазақстанның жалпы әлемдік және аумақтық мәселелерді шешуге жаһандық қатысуы	90,3%	3,3%
4	Инновациялар негізіндегі тұрақты экономикалық өсім	89,9%	3,7%
5	Тарихтың, мәдениеттің және тілдің бірлігі	86,7%	7%
6	Баршаға бірдей еңбек қауымы	85,8%	6,5%
7	Зайырлы мемлекет және жоғары руханилық	83,6%	8,1%

Патриоттық идеясы барлық замандарда қоғамның рухани өмірінде ғана емес, оның қызметінің маңызды аяларында – идеология, саясат, мәдениет, экономика, экология және тағы басқаларында айрықша орынға ие болған. Мәдениеттің жаһандану шарттарында патриоттық түсінік қашан да бір мағыналы емес, мазмұны бойынша әлдеқайда күрделі жаңа мәнге, жаңа мағынаға ие болады.

Патриоттық түсінігінің мазмұны мен бағыттылығы. Қазақстанда ол ең алдымен біздің заманауи қоғамымыздың рухани және адамгершілік ахуалымен, оның тарихи тамырларымен, ұрпақтардың сабақтастығымен, қазақ халқының көпғасырлық тарихының үздіксіздігімен анықталады.

Патриоттықтың орны мен мағынасы қоғам дамуының объективті тенденциялары оның азаматтарының шиеленіс күштерінің артуымен сүйемелденетін кезде, тарихтың кілт бұрылыстарында көбейе түседі (соғыстар, басқыншылықтар, әлеуметтік қақтығыстар, революциялық төңкерістер, дағдарыстық құбылыстардың өрбуі, стихиялық немесе өзге де апаттар мен т.б.).

Бейбіт кезде Отан құндылығы, патриоттық түсінігі, бұл құндылықтардың нақты бір әрекеттер көрінісі біршама әлсірейді. Дегенмен де, өз Отанына деген құндылықтық қатынас кез-келген қоғамда адам бірегейлігін орталықтандыратын факторлардың бірі болып табылады.

Заманауи қоғамдарда, жаһандану шарттарында адамның бірегейлігінің құрылымы көп сатылы сипатқа ие болады, онда патриоттықты әртүрлі түсінуге негізделген идентификацияның бірнеше сатысы қатар болуы мүмкін.

Әлем азаматы ретінде «өзіндік Меннің» қалыптасуы жаңа үрдістердің бірі ретінде жаһандану, еркін жүріп-тұру көптілділік, ұлттық шекараның ресмилігі негізінде бірегейліктің бір деңгейі космополитизм құндылықтарының негізінен құрылуы мүмкін.

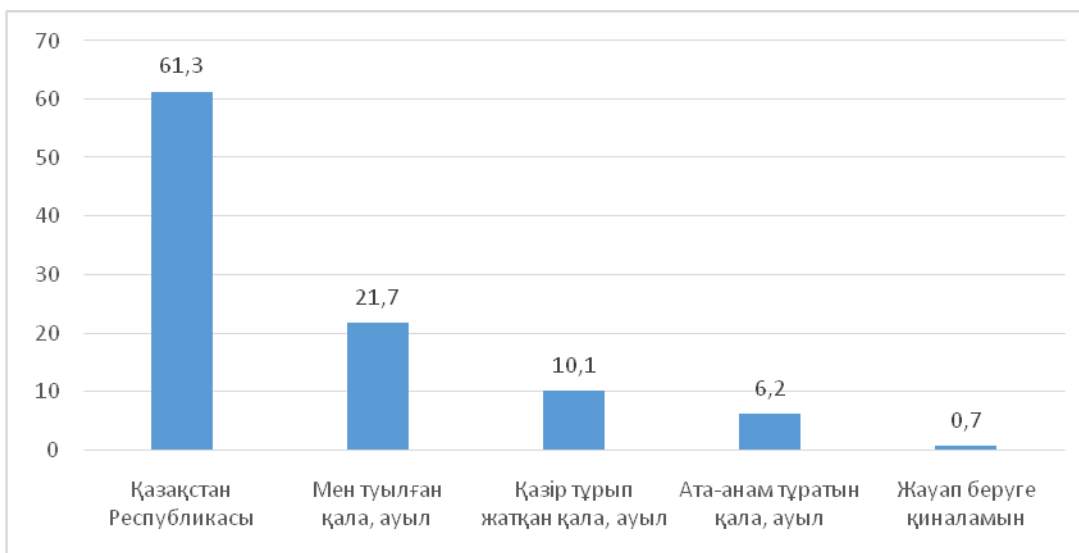
Бірегейліктің басқа деңгейі ұлттық құндылықтарда, дамудың ерекше жолын іздеу қажеттілігінде, азаматтық өзіндік санада, өзінің этикалық өзгешілігіне қызығушылыққа негізделуі мүмкін.

Өткізілген зерттеудің орталық сұрақтарының бірі болып патриоттық құндылық мен оның заманауи қазақстандықтың бірегейлігінің құрылымындағы орны туралы сұрақтары болды.

Патриоттықты субъектінің отанына деген құндылықты қатынасы деп қарастыру ұсынылады, ол туған жеріне және (немесе) тұрып жатқан жеріне тәуелді болуы, «өзіміз» деп қабылданатын белгілі бір мәдени құндылықтарға қатыстығымен, отанның бүгіні мен болашақ жағдайы үшін жауапкершілікті сезінумен сипатталады. Патриоттық, белгілі бір мәдени және саяси жүгіне ие ұлттың өзіндік тепе-теңдігі ретіндегі ұлттық бірегейліктің құндылықты негізі болып табылады да, ұлттық қызығушылықтарды сезінуге негізделген Отан игілігі үшін жасалатын қызметте көрініс табады.

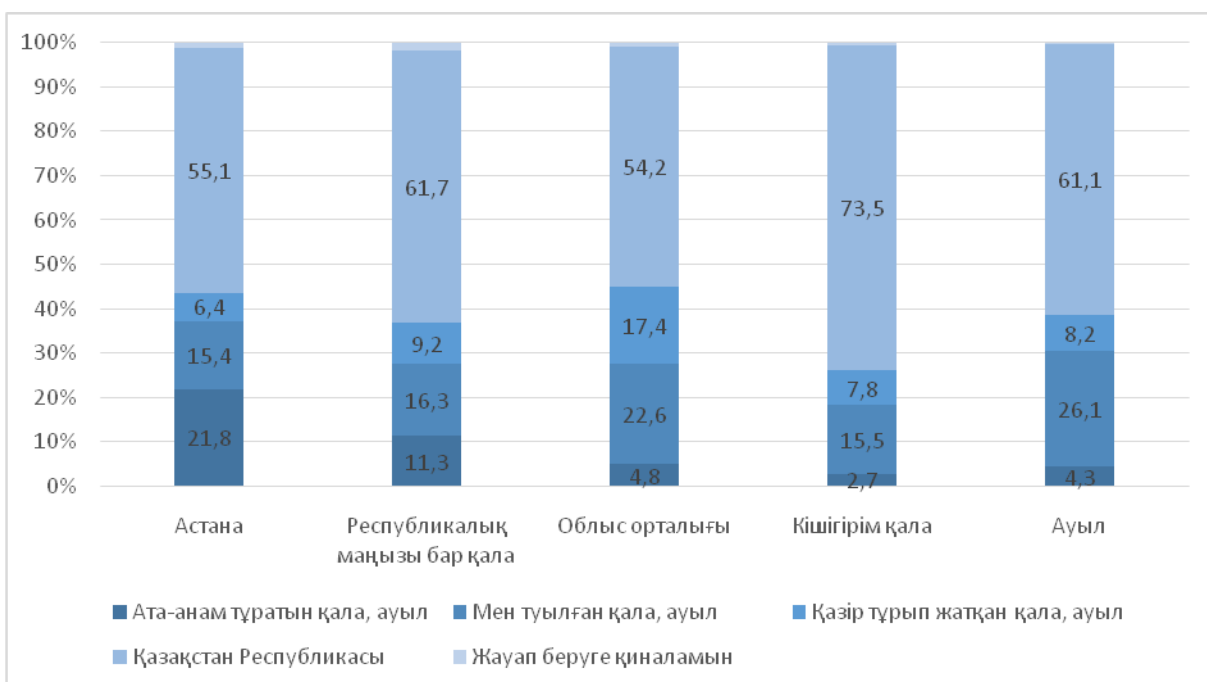
Патриоттық түсінігі үшін негізгі кілттік объект болып отан, ал нақтырақ айтсақ, адам санасында қалыптасатын отан кейпі болып табылады. «Отан» түсінігі жан-жақты болып келеді. Ол өзіне тікелей туған өлкесін немесе тұрып жатқан жерін, бәрі таныс және жанға жақын болып келетін жеке бір жерді («кіші отан»), оған қоса туған елін, әлеуметтік-мәдени қауымдастық, ұлты тұрып жатқан жерді («үлкен отан») қосып алады. Сонымен қатар, шынайы өмірде қолжетімсіз, мінсіз атамекен кейпінде көрініс табатын метафизикалық отан жайлы сөз қозғауға болады. Жоғарыда көрсетілгендерге сәйкес, зерттеу барысында қазақстандықтардың санасындағы отан деген не екенін анықтау маңызды болды.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, респонденттердің жартысынан көбі (52,3%) жалпы Қазақстан Республикасын өзінің отаны деп санайды. Туылып өскен қала немесе ауыл респонденттердің төрттен бірі, нақтырақ айтсақ, 21,7% үшін отан болып табылады. Қазіргі уақытта тұрып жатқан қала / ауыл сауалнамаға қатысушылардың 10,1%-ы үшін отан болып келеді. Ата-анасының тұрып жатқан қала / аулын 6,2% отан ретінде қабылдайды. Ұсынылған түсініктерде отанын анықтауға қиналғандар 0,7% (3- *суретті қараңыз*).

3-сурет – «Сіз үшін Отан дегеніміз не?» сұрағына жауаптардың үлестірімі.

Респонденттердің жауаптарын аумақтар тұрғысынан талдау респонденттің тұрып жатқан орны мен респонденттің Отан деген түсініктерінің арасында белгілі бір тәуелділіктің бар екендігін көрсетті.

4-сурет – Отанымызбен тұрғылықты жер арасындағы байланыс

Жауаптардың аумақтық тұрғыдағы талдауы бірқатар аумақтарда Отан ретінде Қазақстан Республикасын түсіну сандық көрсеткіштер жағынан жалпы республикалық көрсеткіштен төмен екендігін көрсетті.

Олар Қостанай және Павлодар облыстары сияқты аумақтар, онда сәйкесінше 37,5% және 28,8%.

Жамбыл облысында 48,9% және Маңғыстау облысындағы 41,8% Отан түсінігін туылған жерімен байланыстырады. Астана қаласында сұралғандардың 21,8% үшін Отан ата-анасы тұратын жермен байланысты. Қостанай облысының 31,9% , Павлодар облысының 25,4% және Солтүстік Қазақстан облысының 23,8% тұрғындары Отан деп өздері қазір тұрып жатқан орынды түсінеді.

3-кесте. «Сіз үшін Отан дегеніміз не?» сұрағына жауаптардың үлестірімі.

ЖАУАП НҮСҚАЛАРЫ	Ата-анам тұратын қала, ауыл	Мен туылған қала, ауыл	Қазір тұрып жатқан қала, ауыл	Қазақстан Республикасы
Ақмола	3,4	22,0	3,4	71,2
Ақтөбе	7,8	5,2	10,4	76,6
Алматы	4,9	19,1	4,9	70,4
Атырау	5,9	9,8	9,8	74,5
Шығыс Қазақстан	1,8	31,2	9,2	56,9
Жамбыл	1,1	48,9	7,8	42,2
Батыс Қазақстан	3,7	31,5	9,3	55,6
Қарағанды	2,7	9,7	13,3	73,5
Қостанай	1,4	27,8	31,9	37,5
Қызылорда	7,6	12,1	7,6	71,2
Маңғыстау	3,6	41,8	10,9	41,8
Павлодар	11,9	32,2	25,4	28,8
Солтүстік Қазақстан	2,4	33,3	23,8	40,5
Оңтүстік Қазақстан	3,5	16,1	6,3	74,1
Астана	21,8	15,4	6,4	55,1
Алматы	15,0	18,8	7,5	56,9

Қазақстандықтардың бірегейлігінің құрылымында патриоттық құндылықтардың қаншалықты терең тамыр жайғандығы олардың нақты әрекеттеріне бағдар жасай отырып қана жорамалдауға болады. Қазақстандықтардың ойынша, олардың отандастарының арасында патриоттық қалай көрініс табатынын білу мақсатында, респонденттерден «Сіздің ойыңызша, қазақстандықтар арасында патриоттық қалай көрініс табады?» сұрағына жауап алынды.

Алынған жауаптардың негізінде анағұрлым жиі қайталанатын патриоттық көріністердің ерекше рейтингісі құрылған болатын.

Аталу жиілігі бойынша, бірінші орынға респонденттердің 52,3% санайтын «Қазақстан ұлттарын бір үлкен отбасы ретінде сезіну» жауабы жайғасты.

Жауаптардың жиілігі бойынша, екінші орында 42,7% белгілеген «Отанға деген махаббат» нұсқасы тұр.

Респонденттердің 30%-ы өз туған аймағын, оның тарихын және мәдениетін білуде патриоттық көрініс табады деп есептейді.

Сұралғандардың бестен біріне жуығы, нақтырақ айтсақ 23,0% қазақстандықтардың патриоттығының көрінісі адам еңбек пен кәсіпкерлікті дамытуда жатыр деп ойлайды (4-кестені қараңыз).

4-кесте. «Сіздің ойыңызша, қазақстандықтар арасында патриоттық қалай көрініс табады?» сұрағына жауаптардың үлестірімі.

	ПАЙЫ ЗДАР
ЖАУАП НҮСҚАЛАРЫ	
Қазақстан ұлттарын бір үлкен отбасы ретінде сезіну	52,3
Отанға деген махаббат	42,7
Өз туған аймағын, оның тарихын және мәдениетін білу	30,0
Адал еңбек, кәсіпкерлікті дамыту	23,0
Қазақстанда отбасын құру, өмірді жоспарлау	21,4
Қазақстандық заңдарды құрметтеу және орындау	19,2
Әскерде қызмет ету	12,4
Мемлекеттік тілді білу және оны қолдану	9,6
Өз еліне жанын беруге дайын болу	7,4
Шетелдік қонақтардың алдында мемлекеттік қызығушылықтарды ұсынып, шетелде елдің өкілі болуды білу	6,5
Қоғамдық қызмет, қоғамдық белсенділік	4,3
Жеке меншіктің, мықты материалдық негіздің болуы	3,9
Елдің экономикалық және саяси векторын білу, оны қолдау	3,3
Жауап беруге қиналамын	1,7
Түрлі ұлт өкілдерін құрметтеу	0,5

Осылайша, Қазақстан халқының көпшілігінің санасында патриоттық ұлтаралық келісім (мемлекет халқын бір үлкен отбасы ретінде қабылдау), тарих пен мәдениетті білу (оның ішінде өз туған өлкесінікін де) мен адам еңбек етумен байланысты.

Бұл республика халқының құндылықтар құрылымында отанға деген махаббат пен патриоттық аса маңызды екендігін көрсететін жағымды фактор болып табылады.

ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДАҒЫ ЖАЛПЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ НЫҒАЙТУ БОЙЫНША ҰСЫНЫСТАР

Отандық және шетелдік әлеуметтік зерттеу мәліметтерінің қорытындысы бойынша, сонымен қатар теориялық материалдар негізінде авторлармен жалпыұлттық құндылықтарды нығайту бойынша бірнеше ұсыныстар жасалды.

Азаматтың құндылықты тәрбие алуының басымдылықтарын анықтай отыра, әрбір мәдениет өзінің мұрасының негізінде қалыптасатынын және әлеуметтену үрдісінде жаңғыратынын түсіну маңызды болып табылады. Қоғамдық игілік пен тұлғалық дамудағы қажеттіліктер қағидаттарын бекітетін, мәдени алуан түрлілікті ескеретін, бірақ оның шеткі көріністеріне жеткізбейтін саясат қажет.

Қазақстандықтарда жалпы ұлттық құндылықтарды нығайту мақсатында түрлі каналдардың көмегімен көп бағытты жұмысты өткізу қажет: бұқаралық ақпарат құралдары, оқу орындары, Қазақстан халқы Ассамблеясы мен этно-мәдени орталықтар, үкіметтік емес ұйымдар, еңбек, шығармашылық пен спорт.

Мемлекеттік ақпараттық саясаттың маңызды шарасы идеология қажеттіліктеріне қарсы шығатын еңбек құндылығын белсенді насихаттауы керек. Әділ және қоғамдық пайдалы еңбек абыройын арттыру талап етіледі. Нақты экономикаға жұмыс жасайтын еңбек қызметі өндірістік емес мамандықтарға қарама - қайшы БАҚ-та жан-жақты белсенді жариялануы қажет.

Қазақстандықтардың бұқаралық санасында «Мәңгілік Ел» жалпы ұлттық идеясының құндылықтарын бекіту мақсатында іс-шаралардың келесі кешенін өткізу ұсынылады:

➤ Білім беру мекемелерінде қазақстандық бірегейлік пен бірлік Концепциясының негізгі қағидалары мен идеяларын түсіндіруге арналған іс-шараларды ұйымдастыру, «Мәңгілік Ел» жалпы ұлттық патриоттық идеясының құндылықтарын қоғамдық санада бекітуді қамтамасыз ету мақсатымен білім беру ордаларында ақпараттық-түсіндірме топтарын (АТТ) құру.

➤ Жастар үкіметтік емес ұйымдарына (ҮЕҰ) жастарды көптеп тарту, ол қоғамның әлеуметтік жаңғыруы аясында жастар мен мемлекет арасындағы қатынастың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

➤ Бұқаралық ақпарат құралдарында (БАҚ) жастар бастамалары мен науқандарын жариялау, азаматтық белсенділік пен жастардың қазақстандық сәйкестік пен бірлікті дамытуға және бірегей Ұлт болашағын нықтауға бағытталған әлеуметтік, ақпараттық және ғылыми-ағартушылық жобаларға қатысуын насихаттау.

➤ Тұрғындарға Қазақстан халқы Ассамблеясының (ҚХА) қызметі мен этно-мәдени орталықтар туралы көбірек ақпарат беру.

➤ Қазақстандықтардың еңбек табыстары тарихын өрлету мен олардың беделін арттыру бойынша арнайы жобалар мен дағдылық еңбекке жастардың қатысуы.

➤ Әдебиет, театрлық, музыкалық, хореографиялық, ән айтушылық өнер салаларындағы азаматтардың шығармашылық және физикалық потенциалын жүзеге асыру.

2-схема. Қазақстандық бірегейлік пен бірлікті нығайту мен дамыту Концепциясына жастардың қатысу механиздері.

Оған қоса, келесі салаларда іс-шараларын кешенін өткізу ұсынылады: еңбек құндылығы маңыздылығын арттыру облысында, білім беру саласында, ұлттық бірегейлікті нығайту саласында, отбасы құндылықтарын нығайту саласында, салауатты өмір салты саласында.

Заманауи қазақстандықтың бірегейлік құрылымында еңбек мәнін арттыру:

➤ Мемлекеттік ақпараттық саясаттың маңызды шарасы идеология қажеттіліктеріне қарсы шығатын еңбек құндылығын белсенді насихаттау болуы керек. Әділ және қоғамдық пайдалы еңбек абыройын арттыру талап етіледі. Нақты экономикаға жұмыс жасайтын еңбек қызметі өндірістік емес

мамандықтарға қарама - қайшы БАҚ-та жан-жақты белсенді жариялануы керек.

➤ Қазақстандық қоғамда өзін-өзі танытуға қарағанда пайдакүнемдік, прагматикалық сипатты құндылықтар басым келетіндігіне байланысты, мемлекеттің күші көбіне адамның негізгі қажеттіліктерін барынша қанағаттандыру мен азаматтарға елеулі сұрақтардан өзін-өзі танытудың стратегиясын жүзеге асыруға қайта бағдарлануына көбірек мүмкіндік беру мақсатымен халықтың өмір деңгейін өсіруге бағытталуы керек. Халық өмірінің әлдеқайда жоғары деңгейі, жеке деңгейде де, жалпы мемлекет деңгейінде де бәсекеге қабілеттілігін күшейте отырып, әрине, адам капиталының сапасын арттырады.

Білім беру реформаларының ақпараттық сүйемелдеуі мен отандық білім беру мәні мен абыройын асыру аясында:

➤ Өткізіліп жатқан реформалардың кешенді сипатын ескере отырып, білім беру реформаларының негізгі бағыттары мен мақсаттары жайлы хабардар болуының деңгейін арттыру мақсатында халықтың мақсаттық топтары арасында ақпараттық-түсіндірме жұмыстарын күшейтуге ұсыныс жасау қажет.

Қазақстандықтардың бірегейлік құрылысында отбасы құндылықтарын нығайту саласында:

➤ Қазақстандық қоғамның тұрақтылығының негіздерінің бірі болып берік отбасы табылады. Қазақстандықтардың бірегейлік құрылымында отбасының жағымды кейпін нығайту мен отбасы құндылықтарын арттыру мақсатымен дәстүрлі отбасы құндылықтарын, отбасы мен неке тұрақтылығын, балалар құндылығы мен көп балалықты насихаттайтын іс-шараларды өткізу қажет.

➤ Зорлықтан жапа шеккен балалар мен әйелдер үшін заңды және психологиялық көмек көрсету мақсатымен аумақтарда дағдарыстық орталықтарды ұйымдастыруда әсер ету. Халық арасында балалар, әйелдер мен қарттар қатынасында зорлық көріністеріне төзімсіздікті қалыптастыру.

Салауатты өмір салты құндылығын нығайту саласында:

➤ Денсаулық құндылығын арттыру аясында денсаулық сақтау саясаты Қазақстанның барлық аумақтарындағы, әсіресе, ауылдық жерлердегі өмір сүру жағдайының төмен деңгейіне байланысты спорттық нысандарға қолжетімділікті қамтамасыз ету шараларын өз құрамына қосуы керек. Көптеген қалаларда, әсіресе, ауылдық аудандарда спорттық нысандардың жетіспеушілігі қатты сезілуде. Спорттық нысандардың негізгі үлесі елдің үлкен қалаларына тиесілі. Кішкентай қалалар мен ауылдарда кішігірім спорттық нысандардың жоқтың қасы. Ол өз кезегінде халықтың физикалық белсенділігіне әсерін тигізіп, олардың спорт пен дене шынықтыруға деген қызығушылығын төмендетеді.

➤ Спорт мекемелерін қайта ұйымдастыру мен салудан басқа, қолжетімді баға саясаты қажет. Қазіргі таңдағы Қазақстан Республикасы халқының

едәуір бөлігінің материалдық жағдайы ақылы спорттық қызметтерді қолдануға мүмкіндік бермейді.

Қоғамдағы бірлік пен келісімді нығайту үшін өскелең ұрпақпен жұмыс жасау талап етіледі. «Қазақстандық ұлт» түсінігін ұстаздар қауымына ары қарай түсіндіру бойынша жұмыс қажет. Мектеп және жоғары оқу орындарында толеранттық сабақтарын, мәселен, мәдениет фестивальдары ретінде оқушы қауымы мен студенттерді қатыстыра отырып жүргізу ұсынылады. Патриоттылық, әсіресе, этникалық толеранттықты қалыптастыру студенттермен өткізілетін тәрбие жұмыстарының сабақ уақытында да, тәрбие жұмысының бөлімімен, кураторлармен, оқытушылармен ұйымдастырылатын сабақтан тыс қызмет уақытында да басым міндет болуы керек.

ҚОРЫТЫНДЫ

Азаматтардың құндылықтық тәрбиесінің басымдықтарын анықтай отырып, әрбір мәдениет өзінің мұрасының негізінде қалыптасып, шынайы шығармашылық үдерісінде қайта жаңғыртылатындығын түсіну маңызды. Қоғамдық игілік қағидасы мен тұлғалық өсу қажеттілігін нығайтатын мәдени әралуандылықты ескеретін саясат қажет.

Қазақстандықтардың жалпыұлттық құндылықтарын нығайту мақсатында бұқаралық ақпарат құралдары, білім мекемелері, Қазақстан халқы Ассамблеясы және этномәдени орталықтар, үкіметтік емес ұйымдар, еңбек, шығармашылық және спорт сияқты түрлі каналдар арқылы көпвекторлы жұмыс жүргізу қажет. Атап айтсақ, БАҚ пен өнер саласында өз ісінің іскер маманы, сонымен қатар түрлі мамандықтарды көрсете отырып, соның ішінде масс-медиада мардымсыз көрсетілетін жұмысшылардың да рөлдік моделін көрсететін, мәдени тұтыну өнімдерін (кино, теле-шоу, театрлық қойылымдар, бейне-роликтер, жарнама) жасау қажет. Адал және қоғамға пайдалы еңбек мәртебесін көтеру талап етіледі. Мінсіз экономикаға жұмыс жасайтын еңбек қызметі БАҚ-та жан-жақты жағымды таратылуы керек.

Этносаясат саласында Қазақстан халқы Ассамблеясы мен этно-мәдени орталықтардың жұмысы туралы халықты хабардар ету қажет. Білім саласында жүргізіліп отырған реформалардың кешенді сипатын ескере отырып, білім реформаларының негізгі бағыттары мен мақсаттары туралы хабардарлық деңгейін көтеру мақсатында халықтың мақсатты топтары арасында ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын күшейту ұсынылады. Қоғамдық санада «Мәңгілік ел» жалпы ұлттық патриоттық идеясының құндылықтарын нығайту мақсатында білім беру ұйымдарында қазақстандық бірегейлік пен бірлікті нығайтып-дамыту Тұжырымдамасының негізгі ережелері мен идеясын түсіндіру бойынша іс-шаралар ұйымдастыру, оқу мекемелерінде ақпараттық-түсіндіру топтарын құру ұсынылады. Жастарды жастар үкіметтік емес ұйымына кеңінен тартуды қамтамасыз ету қажет, бұл қоғамның әлеуметтік жаңғыртылуы аясында жастар мен мемлекеттің өзара әрекеттесуінің тиімділігін көтеруге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, әдебиет, театр, музыкалық, хореографиялық, орындаушылық өнер саласында азаматтардың шығармашылық және дене күшінің әлеуетін мәдени нысандар мен спорттық ғимараттарға қолжетімділікті ұйымдастыру жолымен қамтамасыз етуге болады.

Осылайша, «Әдістемелік құралда» қарастырылған мәселелердің өзектілігін көрсете отырып, жалпықазақстандық құндылықтарды нығайту мақсатында көпвекторлы және тәртіпке келтірілген жұмыс жүргізу қажет. Жоғарыда аталған мәселелерге мемлекеттік органдар, білім беру қызметкерлері, БАҚ, Қазақстан халқы Ассамблеясы, үкіметтік емес ұйымдар тарапынан тиісті назар аударылмаса, қажетті көмек пен қолдау көрсетілмесе

қазақстандық құндылықтарды көтеру бойынша тиімді жұмыс атқару мүмкін емес.

Әдістемелік құрал академиялық қауымдастықтың өкілдеріне, атап айтқанда әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар саласындағы ғалымдарға (әлеуметтанушыларға, саясаттанушыларға, мәдениеттанушыларға, философтарға), ЖОО және колледж оқытушыларына, мектеп ұстаздарына, мемлекеттік қызмет пен институттар өкілдеріне арналған.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ДЕРЕК КӨЗДЕРІ

- 1 Williams R. Continuity and Change in Sociological Study. – London: American Sociological Review, 1958. – P. 9-11.
- 2 Виндельбанд В. Прелюдии. Философские статьи и речи. – СПб., 1964. – С. 23.
- 3 Риккерт Г. Философия истории. – СПб., 1908. – С. 100.
- 4 Levy D. Macrocosm and Microcosm // The Encyclopedia of Philosophy P. Edwards (ed.). – London: Macmillan, 1967. – Vol. 5. – P. 121-125.
- 5 Дильтей В. Наброски к критике исторического разума // Вопросы философии. – 1988. – №4. – С. 135.
- 6 Franklin K.J. Review of Emics and Etics, by Headland, Pike and Harris // Australian Journal of Linguistics. – 1991. – Vol. 11. – P. 132-136.
- 7 Smith P.B., Michael H.B. Social Psychology. Across Cultures. Analysis and Perspectives. – New York: Harueter Wheatsheaf, 1983. – P. 47.
- 8 Сайт Всемирного обзора ценностей
// <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>.
9. Краткий курс лекций по дисциплине «Региональная экономика и пространственное развитие»
http://studme.org/1569091424500/ekonomika/vsemirnyu_obzor_tsennostey_world_values_survey
- 10 Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства
http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs П
- 11 Патриотический акт – «Мәңгілік Ел».
<http://24.kz/ru/tv-projects/spetsvypusk/item/117257-xxiv-sessiya-assamblei-naroda-kazakhstan>
- 12 План нации - 100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ Главы государства Нурсултана Назарбаева (6 мая 2015 г.) - <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000100#z0>
- 13 Концепция государственной молодежной политики РК до 2020 года «Казахстан 2020: Путь в будущее». // [http://online.zakon.kz/ Document/?doc_id=31348880](http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31348880).
- 14 «Концепция укрепления и развития казахстанской идентичности и единства» утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 28 декабря 2015 года № 147. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1500000147>
- 15 «Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы» принята Указом Президента Республики Казахстан № 1118 от 7 декабря 2010 года. - http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs
- 16 Государственная программа развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2011-2020 годы была принята Указом Президента

Республики Казахстана № 110 от 29 июня 2011 года -
http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs

17 Наливайченко И.В. Специфика патриотизма в условиях глобализации культуры // Современные проблемы науки и образования. – 2011. – № 2.; URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=4632> (дата обращения: 8.11.2016).

18 Европейская ментальность: дух и границы: круглый стол // VIII Международные Лихачевские научные чтения. - СПб., 2008. - URL: http://www.lihachev.ru/pic/site/files/lihcht/2008/02_sek_2/00_kruglij_stol.pdf

19 Сайт «Международного исследовательского агентства «Евразийский монитор» <http://www.euriamonitor.org/rus/research/>

ҚОСЫМША: Мемлекеттік рәміздерді қолдануға рұқсат етілетін жағдайларды білу жайлы сұрақтар.

Мемлекеттік туды немесе елтаңбаны онда тұрып жатқан физикалық тұлғалардың қалауымен тұрғын үйдің терезесіне не балконына немесе оның шатырына ілуге болады ма?	
рұқсат етілген	<p>«Мемлекеттік рәміздері туралы» заңының 4-бабы мен Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туы, Мемлекеттік Елтаңбасын, сонымен қатар Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Әнұранының мәтінін Қолдану ережелерінің 4-параграфында (тігіледі, орналастырылады) келесідей көрсетілген:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туы басқа да ғимараттарда (үй-жайларда) олардың иелерінің еркі бойынша тігілуі мүмкін; - Мемлекеттік Тудың бейнесі өзге де материалдық объектілерде орналастырылуы мүмкін. <p>Осылайша, заңнама мемлекеттік туды тұрғын үйлер мен мемлекеттік емес және жеке адамдардың ғимараттарында қолдануға шектеу қоймайды. Оған қоса, мемлекеттік туды осылайша қолдануға қояр шектеулер дегенмен де бар, нақтырақ айтсақ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Мемлекеттік Ту оның көлеміне қарамастан ұлттық стандартқа сәйкес келуге тиіс; - Мемлекеттік Тудың бейнесін қоғамдық бірлестіктер мен басқа да ұйымдар туларының геральдикалық негізі ретінде пайдалануға болмайды; - Қоғамдық бірлестіктердің және басқа да ұйымдардың тулары Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туымен бірдей болмауға тиіс. <p>Сонымен қатар ережелер Мемлекеттік Ту ғимараттың шатырында немесе фронтонында, ғимаратқа кіреберісінде орналасуы мүмкін екендігін регламенттейді, оған қоса ту өлшемі ғимарат биіктігіне байланысты (мысалы, туды биіктігі 9 қабатты немесе 30 метрден асатын ғимаратқа орналастырса, ту 2 x 4 және одан да үлкен өлшемде болуы керек).</p> <p>Бірақ бұл нормалар Мемлекеттік Туды тігу міндетті болатын жағдайлар үшін (мемлекеттік органдар мен мемлекеттік мекемелер ғимараттары үшін)</p>
<i>Заңнама мемлекеттік туды тұрғын үйлер мен мемлекеттік емес және жеке адамдардың ғимараттарында қолдануға шектеу қоймайды. Оған қоса, сақтау ұсынылатын бірқатар талаптар бар.</i>	
Жеке тұлғалар иеленетін транспорттық құрылғыларда қолдану рұқсат етіледі ме?	
рұқсат етілмеген	<p>Заңнамада Мемлекеттік Туды жеке тұлғалардың транспорттық құрылғыларында тігу жайлы норма жоқ, сол себепті ондай қолдану заңсыз деп танылады. Оған қоса, «мемлекеттік рәміз» бен «мемлекеттің рәміздің бейнесі» ұғымдарын айыра білу керек, себебі оларды қолдану тәртібі әртүрлі. Осылайша, Заңның 4-бабына сәйкес, Мемлекеттік Тудың бейнесі өзге де материалдық объектілерде орналастырылуы мүмкін. Бұл дегеніміз, Мемлекеттік Тудың салынған, суретке түсірілген және өзге де бейнесін шексіз қолдана беруге болады (жоғарыда аталған геральдика мен ресми рәміздердегі шектеулерден басқа және ұлттық стандартқа сай).</p> <p>Дәл сондықтан автокөліктің мемлекеттік нөмірінде Мемлекеттік Тудың бейнесі қолданылған, және де ондай қолдану Заңды бұзу деп саналмайды.</p>
<i>Жеке тұлғалар иеленетін транспорттық құрылғыларда туды орналастыру заңсыз деп танылады.</i>	
Мемлекеттік рәміздердің бейнесін спорттық немесе күнделікті киімде, өзге де заттар мен материалдық объектілерде қолдануға болады ма?	
рұқсат етілген	<p>Заңнамада Мемлекеттік Туды жеке тұлғалардың транспорттық құрылғыларында тігу жайлы норма жоқ, сол себепті ондай қолдану заңсыз деп танылады. Оған қоса, «мемлекеттік рәміз» бен «мемлекеттің рәміздің бейнесі» ұғымдарын айыра білу керек, себебі оларды қолдану тәртібі әртүрлі. Осылайша, Заңның 4-бабына сәйкес, Мемлекеттік Тудың бейнесі өзге де материалдық объектілерде орналастырылуы мүмкін. Бұл дегеніміз, Мемлекеттік Тудың салынған, суретке түсірілген және өзге де бейнесін шексіз қолдана беруге болады (жоғарыда аталған геральдика мен ресми рәміздердегі шектеулерден басқа және ұлттық стандартқа сай). Демек, Мемлекеттік Туды спорттық немесе күнделікті киімде, өзге де заттар мен материалдық объектілерде қолдануға рұқсат етілген.</p>

<i>Демек, Мемлекеттік Туды спорттық немесе күнделікті киімде, өзге де заттар мен материалдық объектілерде қолдануға рұқсат етілген.</i>	
Әнұранның ұнтаспасын өз бейнебаянын өңдеу үшін қолдануға болады ма (мысалы, Қазақстан туралы немесе өзге де тақырыпқа әнұранды музыкалық сүйемелдеу ретінде қолдану)?	
рұқсат етілген	<p>Заң осындай жағдайларды сәйкесінше регламенттемейді де, практикада өз бетінше қорытындыға келуге тура келеді. Мүмкін болатын жағымсыз салдарды болдырмас үшін мемлекеттік рәміздерді заңсыз қолдану үшін бекітілген жауапкершілік сипаттамасына сүйену керек. Осылайша, ҚР КоӘҚ-тың 458-бабына сәйкес, «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Әнұранын заңнама талаптарын бұзып, қолдану мен айту» үшін жауапкершілік бекітілген. Берілген тұжырымға сүйене отырып, әнұранды айту мен қолданудың тәртібін регламенттейтін Заң талаптарын бұзу үшін ғана жауапкершілік орнатылған, демек, Мемлекеттік Әнұранды орындауға Заңмен қойылған талаптарды біліп түсіну керек.</p>
Заң талаптарын бұзу үшін ғана жауапкершілік орнатылған, демек, Мемлекеттік Әнұранды орындауға Заңмен қойылған талаптарды біліп түсіну керек.	
Әнұранды музыкалық сүйемелдеусіз (хормен немесе бір дауыспен), қолды жүрекке қоймай, отырған немесе жатқан күйде айтқан заңды бұзушылыққа жатады ма?	
рұқсат етілген	<p>ҚР КоӘҚ-тың 458-бабына сәйкес, қандай жағдай болмасын, жауапкершілік әнұранды орындаушының мойнында ғана болады да, бұл жағдайда қатысушыларға ешқандай жауапкершілік артылмайды. Демек, егер әнұранды айтушы тұлғаны қоршап тұрған адамдар жүректеріне қолын қоймай, әнұранды тұрып тыңдамаса, ол тек этикалық және өзге де субъективті нормаларды ғана бұзу деп саналады да, артынан әкімшілік жауапкершілікті ілестірмейді. Мемлекеттік Әнұранды сапасыз орындау заңды бұзушылық болып табылады ма (музыкалық сүйемелдеусіз, тәжірибесі мен дағдысы, даусы мен сазды түйсікті ұғыну қабілеті жоқ адамның орындауы)? Айтылып кеткендей, заң мұндай жағдайларды регламенттемейді. Дегенмен де Заңда Әнұранды оркестрлік, хорлық, оркестрлік-хорлық немесе өзге де вокалдық және аспаптық сүйемелдеуде орындайтындығы белгіленген. Әнұран мемлекеттік тілде нақты бекітілген мәтін мен музыкалдық редакцияда орындалады. Осы нормалардан Заңда мемлекеттік әнұранды орындаушының біліктілік және кәсібилік деңгейіне ешқандай талаптардың жоқтығы көрінеді, демек, сазды түйсікті ұғыну қабілеті немесе дауысы жоқ адамның әнұранды орындауы заң бұзушылық болып табылмайды. Әнұранды музыкалық сүйемелсіз айту да заңды бұзушылық болып табылмауы керек, себебі онда кез келген оқу және өзге де мекемелерде әнұран мәтінін жаттау рұқсат етілмес еді, ал ол мүмкін емес жағдай.</p>
Әнұранды қолды жүрекке қоймай, отырған немесе жатқан күйде айтқан тек этикалық және өзге де субъективті нормаларды ғана бұзу деп саналады да, артынан әкімшілік жауапкершілікті ілестірмейді.	
Мемлекеттік емес ұйымдар мен жеке тұлғалардың интернеттегі веб-сайттарында мемлекеттік рәміздердің бейнесі мен мемлекеттік әнұранның ұнтаспасын орналастыру заң бұзушылық болып табылады ма?	
рұқсат етілген	<p>Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туының бейнесі өзге де материалдық объектілерде де орналасуы мүмкін. Осы тараудың ережелерінің бірінші бөлімін қолдану мақсатында өзге де материалдық объектілерге бір реттік қолдану объектілері жатпайды.</p>
Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туы немесе Мемлекеттік Елтаңбасы бір рет қолдануға арналған объектілерінен басқа, өзге де материалдық объектілерде де орналасуы мүмкін.	

Дерек көзі: <http://www.zakon.kz/4717524-kak-mozhno-i-nelzja-ispolzovat.html>

**МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ
«ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ
КАЗАХСТАНСКИХ ЦЕННОСТЕЙ»**

АСТАНА, 2016

**МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ
«ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КАЗАХСТАНСКИХ ЦЕННОСТЕЙ»**

Содержание

Введение	34
Глоссарий	37
Концептуальные аспекты и мировая практика исследования ценностей	39
Политико-правовые основы формирования казахстанских ценностей	43
Рекомендации по укреплению общенациональных ценностей у казахстанцев	53
Заключение	56
Список использованных источников	58
Приложения	60

ВВЕДЕНИЕ

Ценностные ориентации – весьма подвижная часть ценностно-нормативной структуры идентичности человека, их содержание, иерархическая структура и практики реализации в повседневном поведении нуждаются в постоянном мониторинге, анализе и сопоставлении.

В современном казахстанском обществе формируется новая система взглядов на жизнь и на человека, новые иерархии ценностей и системы самоидентификаций.

Казахстанское общество переживает существенные преобразования в различных сферах своей деятельности. Наряду с политическими и экономическими трансформациями, казахстанский социум подвергается ощутимым структурным и качественным изменениям. В основе многих качественных сдвигов лежат изменения ценностных ориентиров значительной части населения. Говоря в целом, система ценностей казахстанцев в последние десятилетия подверглась существенным изменениям ввиду преобразования практически всех сфер общественной жизни, а именно переход к рыночной экономике, культурно-религиозные трансформации, и, в целом, из-за влияния глобализационных процессов и вытекающего из этого возникновения новых идентификационных моделей, а также ввиду изменения ранее сложившихся социальных отношений.

В общественном сознании, основу которого составляют традиционные ценности и идеалы, сложно и весьма противоречиво формируется новая система ценностей и ценностных ориентаций людей. В транзитивном обществе она сегодня определяет среду самоидентификации и социализации людей и подвержена влиянию глобализации (особенно в сфере культуры), с одной стороны, и социально-экономических реформ во внутренней политике стран, с другой. В современном обществе определяется тренд к постепенному переходу от нормативных ценностей (традиционных) к современным ценностям, ориентирующимся на рациональность выбора, толерантность, доверие и участие в общественно-политической жизни (самовыражение). Сегодня в Республике Казахстан в разных социальных слоях, с одной стороны, формируются установки с ориентацией на неограниченную «свободу» и ценности западной демократии (прежде всего, капитализма), с другой – прослеживается влияние традиционных ценностей.

Кроме того, значительная часть населения Казахстана прошла социализацию в период Советского Союза, что, безусловно, существенным образом отразилось на их системе ценностей. В итоге, казахстанское общество разделено на группы индивидов, являющихся носителями противоречивых ценностей. В результате, общество, в целом, вынуждено совмещать советские нравственные принципы и принципы новой рыночной морали. В связи с этим, механизм преемственности ценностей претерпевает существенные изменения, поэтому актуальным становится выявление

ценностных ориентаций как старшей, так и молодой возрастной когорты.

Изучение ценностей населения и их особенностей диктуется потребностями оценки осуществляемой государственной политики, стратегическими значениями сегодняшних усилий по воспитанию граждан Казахстана и по конкретному решению их жизненных проблем.

Концептуальное понимание национальной идеи в казахстанском академическом дискурсе усложняется и подвергается изменениям. Ее наиболее адекватная и корректная интерпретация – это не просто формальное требование к идеологической составляющей государственного устройства. Это, прежде всего, консолидирующее звено, аналог идеологического ядра, которое способно объединять и мотивировать все позитивные начинания народа, направленные на достижение всеобщего благополучия и процветания. Национальная идея – по сути рациональный эквивалент патриотических чувств. Ее смысловое выражение дает возможность на уровне когнитивного восприятия обосновать эмоциональную составляющую патриотических настроений личности. Благодаря чему, осознание происходит на уровне гражданина государства, на благо которого он живет и трудится.

Определяя приоритеты ценностного воспитания граждан, важно понимать, что каждая культура формируется на основе своего наследия и воспроизводится в процессе живого творчества. Необходима политика, учитывающая культурное разнообразие, но не доводящая его до крайних проявлений, утверждающая принцип общественного блага и потребности в личностном развитии. Успехи в развитии Независимости Казахстана создали новый контекст для решения вопросов этического и нравственного воспитания. Для обеспечения дальнейшего прогрессивного развития в стране должно сформироваться активное и целеустремленное поколение, владеющее несколькими языками, освоившее современные информационные технологии. Организациям образования и гражданского общества необходимо прививать понятие универсальных человеческих ценностей, таких как: гуманизм, толерантность, стремление к совершенству, что поможет вырастить грамотных, нравственных, заинтересованных в процветании общества граждан. Ценностное воспитание должно быть направлено на развитие толерантности и взаимопонимания.

Формирование ценностных ориентаций казахстанцев, сочетающее в себе политическую, правовую и нравственную культуру, сохранение национальных социально-духовных идеалов и культурных традиций является важной задачей в развитии нашего государства

Задачами данного методического пособия являются:

➤ Анализ международного опыта в концептуализации ценностной проблематики и практических исследований в области изучения ценностных ориентаций;

- выявление особенностей ценностных установок казахстанцев;
- анализ нормативно-правовых и программных документов, направленных на формирование национальной идентичности и общеказахстанских ценностей;
- разработка рекомендаций по укреплению общенациональных ценностей;
- определение приоритетных направлений и конкретных мер в работе с подрастающим поколением.

В данном пособии рассмотрены международный практический опыт и теоретические наработки в области изучения ценностных ориентаций, изложены политико-правовые основы формирования казахстанских ценностей, предложены рекомендации по формированию ценностей у казахстанцев. Особое внимание уделяется анализу нормативно-правовых и программных документов «Мәңгілік ел», «План Нации – 100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ Главы государства», «Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс состоявшегося государства, в которых затрагиваются вопросы ценностного воспитания молодежи.

Методическое пособие предназначено для широкого круга представителей академического сообщества, в особенности ученых в сфере социальных и гуманитарных наук, преподавателей вузов и колледжей, учителей школ, представителей государственных служб и институтов.

ГЛОССАРИЙ

Активная гражданская позиция – жизненная позиция, базирующаяся на идее стремления человека к улучшению условий своего существования.

Духовность – уровень личностного развития человека, характеризующийся наличием внутренних осознанных механизмов саморегуляции и мотивации жизнедеятельности, опирающихся на высшие гуманистические ценности.

Гражданская ответственность – уровень понимания человеком значения своей принадлежности к социальной общности (политической, национальной и др.) и принятие прав и обязанностей, исполняемых добровольно и осознанно.

Идентичность – чувство принадлежности к определенной группе людей, сообществу.

Культура – сложное, динамичное образование, имеющее социальную природу и выражающееся в социальных отношениях, направленных на создание, усвоение, сохранение и распространение идей, норм, ценностных представлений, обеспечивающих взаимопонимание индивидов в различных социальных ситуациях. Культуру можно также определить, как усвоенное поведение, являющееся общим для целой группы людей и передающееся из поколения в поколение.

Молодёжь – этот термин используется в трех случаях: для обозначения ряда фаз в жизненном цикле от детства до ранней взрослой жизни; термин, демонстрирующий переход от подросткового возраста к зрелости; в менее общем смысле – понятие, используемое для рассмотрения эмоциональных и социальных проблем, связанных с взрослением в городском индустриальном обществе. Согласно Закону РК «О государственной молодёжной политике», молодёжью в Казахстане считаются граждане в возрасте от 14 до 29 лет.

Национальная идентичность (или национальное самосознание) – одна из составляющих идентичности человека, связанная с ощущаемой им принадлежностью к определенной нации. Национальная идентичность проистекает из приобретенного осознания общности культуры, истории, языка с определенной группой людей. К национальной идентичности также относится чувство принадлежности к определенному государству, национальной идее и государственным символам.

Социализация – процесс усвоения человеком образцов поведения, психологических установок, социальных норм и ценностей, знаний и навыков, позволяющих ему успешно функционировать в обществе.

Социальная (групповая) идентичность – результат осознания своей принадлежности к тем или иным социальным группам и общностям, с принятием типичных для этих групп поведением, мышлением, ценностями и нормами.

Традиция – любые человеческие практики, убеждения, институты или артефакты, которые передаются от одного поколения к другому.

Уровни идентификации – идентичность человека в результате своего развития имеет два уровня: первый – индивидуальная идентичность (самосознание), второй – социальная (групповая) идентичность, которая имеет множество форм (гендерная, профессиональная, поколенческая, языковая, национальная, гражданская).

Ценность – это относительно устойчивое, избирательное отношение человека к совокупности материальных и духовных благ и идеалов, которые рассматриваются как предметы, цели или средства для удовлетворения потребностей жизнедеятельности личности.

Ценностные ориентации – отражение в сознании человека ценностей, признаваемых им в качестве стратегических жизненных целей и общих мировоззренческих ориентиров.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ И МИРОВАЯ ПРАКТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ ЦЕННОСТЕЙ

Важным фактором, влияющим на человеческое поведение, является его целеориентированность, направленность на достижение определенных целей. Эти цели диктуются ценностями индивидов, под которыми понимается устойчивое, избирательное отношение человека к совокупности материальных и духовных благ и идеалов, рассматриваемых в качестве предметов, целей или средств для удовлетворения потребностей личности. Иными словами, ценности – это «концепты желаемого», то в чем люди заинтересованы, что они хотят получить или то, какими они хотят быть, то, что им необходимо, чему они поклоняются, чем наслаждаются [1]. Ценности влияют на выбор самых значимых вещей и организуют человеческое поведение. Ценности не всегда связаны друг с другом, но некоторые ценности становятся доминантными в обществе и формируют его, стремятся быть длительными и разделяемыми всеми.

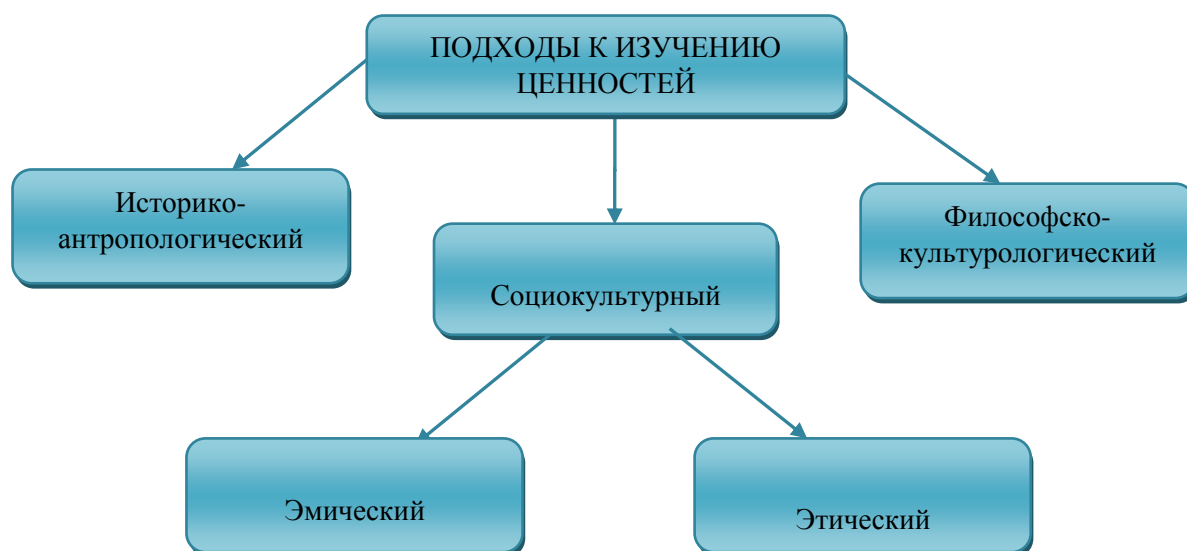
Изучение ценностной проблематики началось в 60-80 годы XIX века с трудов Вильгельма Виндельбанда [2], Генриха Рикерта [3], Рудольфа Лотце [4], Вильгельма Дильтея [5] и сформировалось в дисциплину под названием аксиология, как учение о ценностях, как теория общезначимых принципов, определяющих направленность человеческой деятельности, мотивацию человеческих поступков. Виндельбанд одним из первых обратился к проблеме ценностей. Рассматривая сущность философии, Виндельбанд считал возможным понимать под ней критическую науку об общеобязательных ценностях. Анализируя учение Канта, исследователь пришел к выводу о том, что «критическая» философия выступает как наука о необходимых и общезначимых определениях ценностей [2, с. 23]. Риккерт рассматривал ценности как независимые от человеческих желаний, действий и мыслей, от бытия материального мира в целом [3, с. 100]. Лотце относил ценности к сфере долженствования: «ценностные определения» относятся к тому, «что быть должно», к миру должного. Становление теории ценностей не связано с каким-то одним направлением, одной школой, что свидетельствует о ее общечеловеческой значимости [4, р. 125]. Дильтей рассматривал ценностное отношение как познавательное, а потому сознательное [5, с. 135].

В социальных науках можно выделить три наиболее сформировавшихся подхода к изучению проблематики ценностей и ценностных ориентаций: историко-антропологический, социокультурный и философско-культурологический (*См. рисунок 1*) [6].

Согласно историко-антропологическому подходу, наличие ценностей и ценностных ориентаций отличает человека от животного, нет ни одной культуры, которая бы обходилась без системы ценностных ориентаций. Ценности обеспечивают человека жизненными ориентирами, определяют

жизненно важные цели деятельности и, в конечном счете, придают человеческой жизни определенный смысл.

Рисунок 1 – Основные подходы к изучению ценностей

Философско-культурологический подход рассматривает ценности как продукт жизнедеятельности социальных групп и общностей, всего человечества в целом, которые существуют в виде общественного идеала. Ценностные ориентации преломляются через призму индивидуальной жизнедеятельности и входят в структуру личности, являясь одним из источников мотивации ее поведения. Они служат важным фактором поведения отдельного человека и социальной регуляции взаимоотношений между людьми.

Социокультурный подход рассматривает ценности как социально-нормативные регуляторы общественной жизни и поведения людей. С этой точки зрения ценность является структурным элементом культуры и представляет собой семиотическую систему алгоритмов поведения, моделирования социокультурной реальности и картины мира в целом. Социокультурный аспект предполагает рассмотрение ценностей и ценностных ориентаций как моральных, этических, эстетических, идеологических, политических оснований оценки субъектом окружающей действительности и ориентации в ней. Такой подход к проблеме ценностей и ценностных ориентаций предполагает изучение и исследование их как основных компонентов социума, которые выступают регуляторами, выполняющими нормативные функции по отношению к индивиду. Социокультурный подход, в свою очередь, можно разделить на эмический и этический. Эмический подход используется при изучении ценностей, верований и поведения с позиции их значимости для актора. Эмический подход рассматривает точки зрения, описания, умозаключения, выраженные в виде концептуальных схем и категорий, расцениваемых как значимые и

присущие членам группы, чьи верования и поведение изучается. Этический подход ориентирован на описание поведения сторонним наблюдателем в универсальных терминах, применимых к любой культуре [7].

Наиболее масштабным проектом исследования ценностей является «Всемирный обзор ценностей» (World Values Survey). World Values Survey представляет собой научно-исследовательский проект, исследующий ценности и убеждения людей, их изменения с течением времени, социальное и политическое влияние на население [8]. Проект осуществляется с помощью всемирной сети социологов, которые, начиная с 1981 года, провели репрезентативные национальные опросы почти в 100 странах. «Всемирный обзор ценностей» является единственным источником эмпирических данных, охватывающих большую часть населения мира (около 90 %). «Всемирный обзор ценностей» измеряет, отслеживает и анализирует несколько основных компонентов, отражающих мнение авторов проекта о современной системе ценностей. В частности, в исследовании, проходящем в формате массового опроса, респондентам из стран-участников задаются вопросы с целью измерения следующих аспектов ценностных ориентиров:

- влияние глобализации;
- отношение к окружающей среде;
- поддержка демократии;
- толерантность к иностранцам и этническим меньшинствам;
- поддержка гендерного равноправия;
- роль религии и изменения религиозности;
- безопасность и субъективное благополучие.
- работа;
- семья;
- политика;
- национальная идентичность;
- культура.

География проекта постоянно расширяется. Казахстан был включен в выборку в 2011 году. В целом, результаты опросов в рамках проекта «Всемирного обзора ценностей» позволяют судить как о специфике различных стран и обществ, так и о динамике ценностных приоритетов в различных обществах. В результате, на основе получаемых в ходе массового опроса данных исследователи делают заключения о причинах культурных изменений, о возможных путях стимулирования положительных перемен.

Также следует отметить исследования, проводимые международным исследовательским агентством «Евразийский монитор». Данные исследования проводятся с 2006 года и охватывают страны СНГ, включая Республику Казахстан. В последней волне «Евразийского монитора» 2016 года производилось измерение настроений населения стран постсоветского пространства. В рамках проекта «Интеграционный барометр ЕАБР»

изучались интеграционные ориентации в семи странах региона СНГ: Армении, Беларуси, Казахстане, Кыргызстане, Молдове, России, Таджикистане. В общенациональных опросах в семи странах СНГ приняли участие 8.5 тысячи человек (не менее тысячи человек в каждой стране по репрезентативным национальным выборкам).

Существуют и множество других подходов к измерению и количественной характеристике культурно-ценностных систем. В их числе, например, подход Г. Хофстеде, который базируется на оценке положения общества на пяти шкалах – от индивидуализма к коллективизму; от большой дистанцированности власти до малой; от высокой степени неприятия неопределенности до низкой; от долгосрочного планирования до краткосрочного; от мужественности до женственности.

Еще один пример количественной характеристики ценностей был разработан Ш. Шварцем с соавторами. Они предложили оценивать место той или иной страны на «культурной карте» мира по семи измерениям (гармония, принадлежность, иерархия, мастерство, равноправие, аффективная и интеллектуальная автономии). На основе анализа оценок по этим шкалам Шварц сгруппировал страны мира в регионально-культурные группы. Основная ценность такого рода группировки состоит в возможности ее использования для дальнейшего количественного анализа связей между культурно-ценностными и экономическими характеристиками.

Попытки исследования роли культурно-ценностных факторов в экономическом развитии и одновременно влияния социально-экономических факторов на ценности предпринимаются и в России. В 2008–2009 гг. эксперты Государственного университета – Высшая школа экономики (ГУ-ВШЭ) Н. Лебедева и А. Татарко провели исследование роли культуры как фактора общественного прогресса и дали рекомендации: необходимо так развивать социально-экономические институты, чтобы люди могли преодолеть культурные и психологические барьеры и взять на себя и ответственность за собственное экономическое благополучие, которое служит залогом успешного экономического развития всей страны [9].

ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КАЗАХСТАНСКИХ ЦЕННОСТЕЙ

В процессе развития любого общества возникают новые цели и задачи, которые необходимо эффективно решать, новые внешние и внутренние вызовы и риски, на которые нужно своевременно реагировать. В этих условиях одним из ключевых направлений политики государства является последовательная работа в направлении консолидации нации, сохранение стабильности и общественного согласия, формирование консенсуса в отношении целей и ценностей своего существования, а также укрепление и развитие общеказахстанских ценностных ориентаций как базовых структурных элементов индивидуальной и коллективной идентичности населения.

Казахстанская модель общенациональной идентичности базируется на ряде основополагающих государственных программ и концепций. Важнейшими из них являются:

- Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства (декабрь 2012 года) [10].
- Патриотический акт – «Мәңгілік Ел» [11].
- План нации - 100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ Главы государства Нурсултана Назарбаева (6 мая 2015 г.) [12].
- Концепция государственной молодежной политики РК до 2020 года «Казахстан 2020: Путь в будущее» [13].
- «Концепция укрепления и развития казахстанской идентичности и единства» утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 28 декабря 2015 года № 147 [14].
- «Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы» принята Указом Президента Республики Казахстан № 1118 от 7 декабря 2010 года [15].
- Государственная программа развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2011-2020 годы» была принята Указом Президента Республики Казахстана № 110 от 29 июня 2011 года [16].

Идеологической основой и инновационной парадигмой стратегического мышления остается «Стратегия – 2050», именно в нем был разработан новый политический курс состоявшегося государства и обозначен вектор модернизации всех сторон жизни казахстанского общества.

План Нации – новый уровень интеллектуального понимания, осознания и ответственности каждого из нас, каждого, кто с чувством долга исполняет возложенные на него обязательства. В современной мировой политической практике эти идеологические конструкты являются своего рода беспрецедентными документами, основанными на инновационной парадигме стратегического проектирования и прогнозирования.

В патриотическом акте «Мәңгілік Ел» представлена национальная идея, в основе которой лежат все ключевые культурные и духовные аксиомы Казахстана. Национальная идея «Мәңгілік Ел» является ценностной платформой укрепления общеказахстанской идентичности, преемственности всех достижений независимости, дальнейших устремлений в единении общества.

В основе Патриотического акта «Мәңгілік Ел» лежат ценности, суть которых состоит в следующем:

- **Независимость и Астана.** Этот пункт определяется тем, что наш народ будет верен великой исторической миссии укрепления Независимости. А ярким символом расцвета и силы нашей независимости является столица Астана, которая будет процветать и развиваться по всем международным стандартам.

- **Общенациональное единство, мир и согласие.** У нас одна Родина – Независимый Казахстан, у нас Одна страна – Одна судьба. Народ, который верен великому делу мира и согласия, будет существовать тысячелетиями. Поэтому можно считать, что в этом пункте сформулирован основной посыл для дальнейшего цивилизованного развития нашей страны.

- **Светское Государство и Высокая Духовность.** Определить свой собственный путь и гордо заявить о себе всему миру позволило нам Единство гражданских и духовных ценностей. В этой связи, данный пункт настоящего акта определяет необходимую задачу и дальше всемерно развивать глобальный диалог религий и цивилизаций, определяющих уникальный духовный облик нашей страны, поддерживая при этом все принципы светского государства.

- **Устойчивый экономический рост на основе инноваций.** В настоящей части патриотического акта отмечается необходимость укрепления индустриальной и инновационной мощи нашей страны, для чего следует бережно относиться к природным ресурсам и окружающей среде, утверждать в обществе культ учености и образования как интеллектуального фундамента нации. Это, в свою очередь, даст нам возможность решить амбициозную задачу вхождения в тридцатку развитых стран мира.

- **Общество Всеобщего Труда.** В этом пункте определяется, что все достижения и успехи страны – результат каждодневного, кропотливого труда всех казахстанцев. Поэтому в дальнейшем следует укреплять наши ценности трудолюбия и ответственности, уважения к Человеку Труда, создавая условия для реализации созидательного потенциала каждого гражданина страны. Это важно особенно сегодня, потому что в условиях мирового глобального финансово-экономического кризиса путь к Обществу Всеобщего Труда может стать одним из действенных выходов для такого молодого государства как Казахстан.

- **Общность Истории, Культуры и Языка.** Здесь необходимо отметить, что следует бережно относиться к нашему общему историческому наследию.

Нужно преумножать культурное многообразие народа Казахстана, неуклонно следовать принципу развития государственного языка как основы консолидации общества, трехязычия, как главного условия конкурентоспособности нации. Мы – Большая Страна – Большая Семья. И, несмотря на наше многообразие, нас всех объединяет общая государственная история, культура и язык.

• **Национальная безопасность и глобальное участие Казахстана в решении общемировых и региональных проблем.** В этом смысле обозначается, что нам необходимо уметь защищать свои достижения. Священным долгом каждого гражданина, патриота своей страны должны стать задачи укрепления национальной безопасности, признанного авторитета страны на международной арене, продвижение идеи мира и согласия, следование священным ценностям «Мәңгілік Ел». Каждый гражданин Казахстана должен гордо нести небесный стяг нашей Родины, поднимать его на новые вершины (См. рисунок 2).

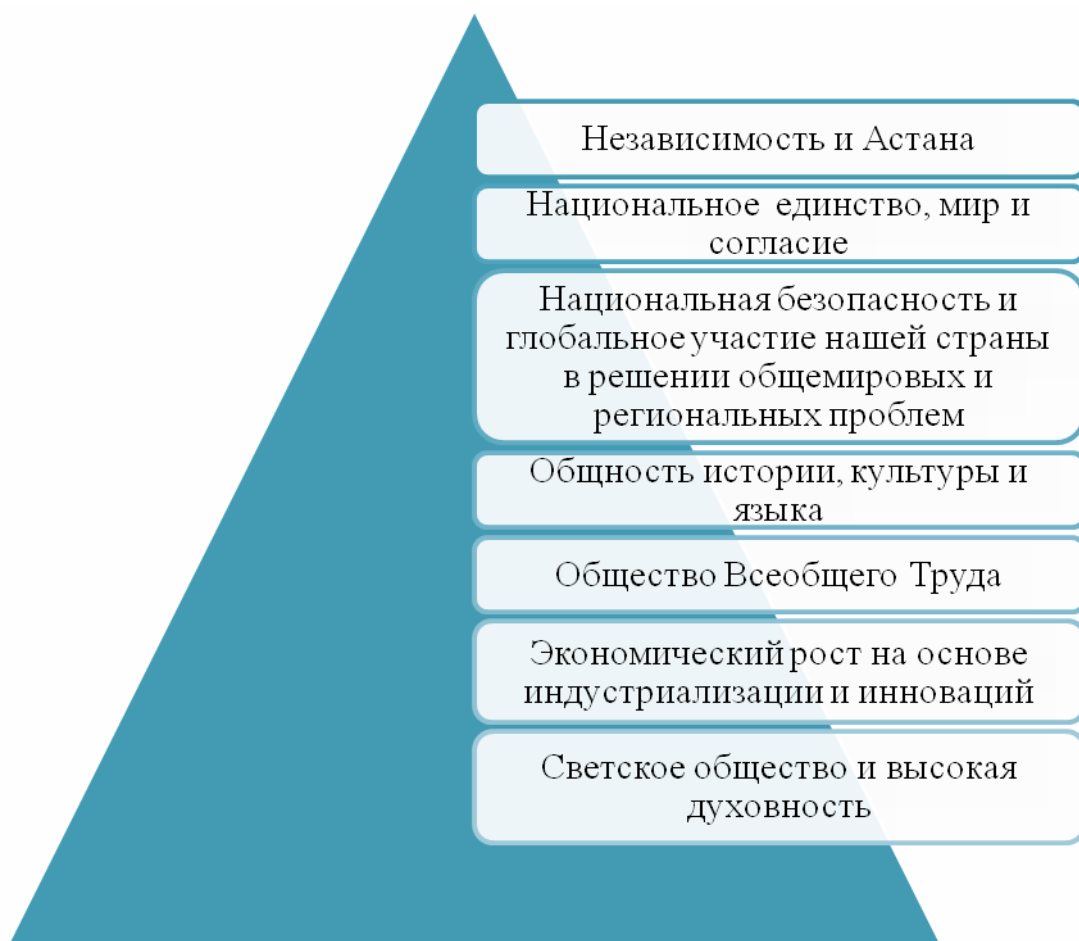

Рисунок 2 – Главные ценности Патриотического акта «Мәңгілік Ел».

С целью изучения ценностных ориентаций казахстанцев и восприятия ими основных ценностей, провозглашаемых вышеназванными программными документами, научно исследовательским центром

«Молодежь» в рамках исследования «Изучение казахстанских ценностей» был проведен социологический опрос. Массовый опрос в июле-августе 2016 года среди населения в возрасте от 18 лет и старше в 14 регионах станы и в городах Астана и Алматы. Количество респондентов составило 2000 человек.

Основной целью проведенного исследования являлся ответ на вопрос о том, что для казахстанцев наиболее важно, а именно, какие установки находятся в центре их системы ценностей, а какие занимают периферийное положение. В ходе массового опроса участникам были заданы различные вопросы, позволяющие сконструировать иерархию их ценностей. Как видно из представленной таблицы, на вершине ценностей у значительной части опрошенных, а именно около трети (29,9%), расположены традиционные ценности, а именно семья, дети и родители. На втором месте рейтинга находится здоровье личное и здоровье близких. Данный вариант ответа также выбрал почти каждый третий опрошенный – 28,6%. Рейтинг тройки приоритетных ценностей завершается материалистическими ценностями. Деньги и материальное благополучие считают главным в своей жизни приблизительно каждый десятый опрошенный – 11,3% (См.таблицу 1).

Таблица 1. Распределение ответов на вопрос: «Что из перечисленного является для Вас наиболее важным?»

Варианты ответов	Проценты
Семья, дети, родители	29,9
Здоровье личное, здоровье близких	28,6
Деньги, материальное благополучие	11,3
Друзья	6,2
Успешная карьера, высокий профессионализм	5,7
Самореализация, личностный рост, достижение цели	5,1
Любовь, любимый человек	4,5
Получение хорошего образования, квалификация	2,7
Соблюдение прав и свобод	2,1
Служба Родине	1,5
Вера, религия	1,2
Соблюдение традиций и обычаев	1,2
Мир на земле, в нашей стране	0,1
Затрудняюсь ответить	0,1

В рамках исследования было предпринято изучение оценок граждан степени важности ключевых ценностей, провозглашаемых в патриотическом акте «Мәңгілік Ел» по шкале от 1 до 4, с градацией от варианта 1 - «важно» до 4 - «не важно». Такой подход позволил авторам исследования построить суммарный рейтинг оценок важности ценностей акта. Как показано в ниже предложенной таблице, наиболее высокий процент ответов, складывающийся из суммированных ответов с вариантами «важно» и «скорее важно» наблюдается в поддержке ценности общенационального единства, мира и согласия. Только 2,7% опрошенных выбрали варианты «скорее не важно»

и, «не важно», оценивая важность данной ценности, провозглашаемой патриотическим актом. Оставшаяся доля респондентов отметила вариант «затрудняюсь ответить». Следующей по значимости для казахстанцев оказалась независимость и Астана. Тройку лидеров рейтинга ценностей завершает ценность национальной безопасности и глобального участия Казахстана в решении общемировых и региональных проблем (см. таблицу 2).

Таблица 2. Рейтинг важности ценностей патриотического акта «Мәңгілік Ел»

№	Варианты ответов	Важно	Не важно
1	Общенациональное единство, мир и согласие	97,3%	2,7%
2	Независимость и Астана	94,2%	5,8%
3	Национальная безопасность и глобальное участие Казахстана в решении общемировых и региональных проблем	90,3%	3,3%
4	Устойчивый экономический рост на основе инноваций	89,9%	3,7%
5	Общность истории, культуры и языка	86,7%	7%
6	Общество всеобщего труда	85,8%	6,5%
7	Светское государство и высокая духовность	83,6%	8,1%

Идея патриотизма во все времена занимала особое место не только в духовной жизни общества, но и во всех важнейших сферах его деятельности – в идеологии, политике, культуре, экономике, экологии и т.д. В условиях глобализации культуры понятие патриотизма приобретает новые смыслы, новые значения, не всегда однозначные, более сложные по содержанию.

Содержание и направленность понятия патриотизма в Казахстане определяются, прежде всего, духовным и нравственным климатом нашего современного общества, его историческими корнями, преемственностью поколений, неразрывностью многовековой истории казахского народа.

Роль и значение патриотизма возрастают на крутых поворотах истории, когда объективные тенденции развития общества сопровождаются повышением напряжения сил его граждан (войны, нашествия, социальные конфликты, революционные потрясения, обострение кризисных явлений, борьба за власть, стихийные и иные бедствия и т.д.).

В мирное время ценность Родины, понимание патриотизма, выражение этих ценностей в актах конкретных действий несколько ослабевают. Однако, ценностное отношение к своей Родине в любых обществах является одним из центрирующих идентичность человека фактором.

В современных обществах, в условиях глобализации, структура идентичности человека носит многоуровневый характер, в ней могут сосуществовать несколько уровней идентификации, основанных на разном понимании патриотизма.

Один уровень идентичности, может быть основан на космополитических ценностях, понимании «своего я» как гражданина мира, в силу таких новых тенденций глобализации, как растущая миграция, свобода передвижения, языковой полилингвизм, условность национальных границ.

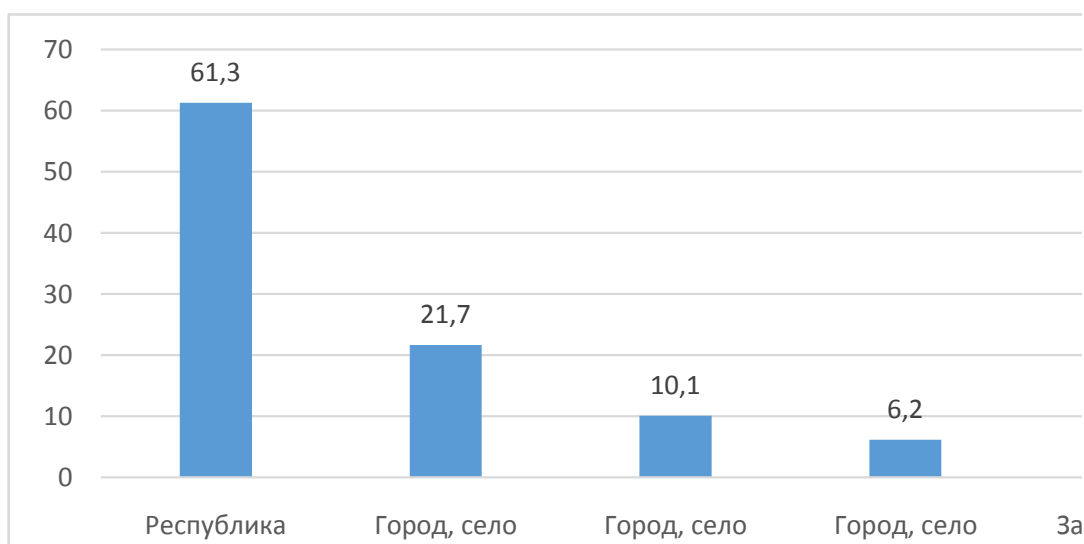
Другой уровень идентичности, может быть основан на национальных ценностях, потребности в поиске особого пути развития, гражданском самосознании, интересе к своей этнической самобытности.

Одним из центральных вопросов состоявшегося исследования стал вопрос ценности патриотизма и его места в структурах идентичности современного казахстанца.

Патриотизм предлагается рассматривать как ценностное отношение субъекта (прежде всего отдельного человека) к родине, характеризующееся привязанностью к месту рождения и (или) проживания, причастностью к определенным культурным ценностям, которые воспринимаются как «свои», осознанием ответственности за сегодняшнее и будущее состояние родины. Патриотизм является ценностным основанием национальной идентичности как самоидентификации нации, обладающей определенным культурным и политическим багажом, и проявляется в деятельности во благо родины, основанной на осознании национальных интересов.

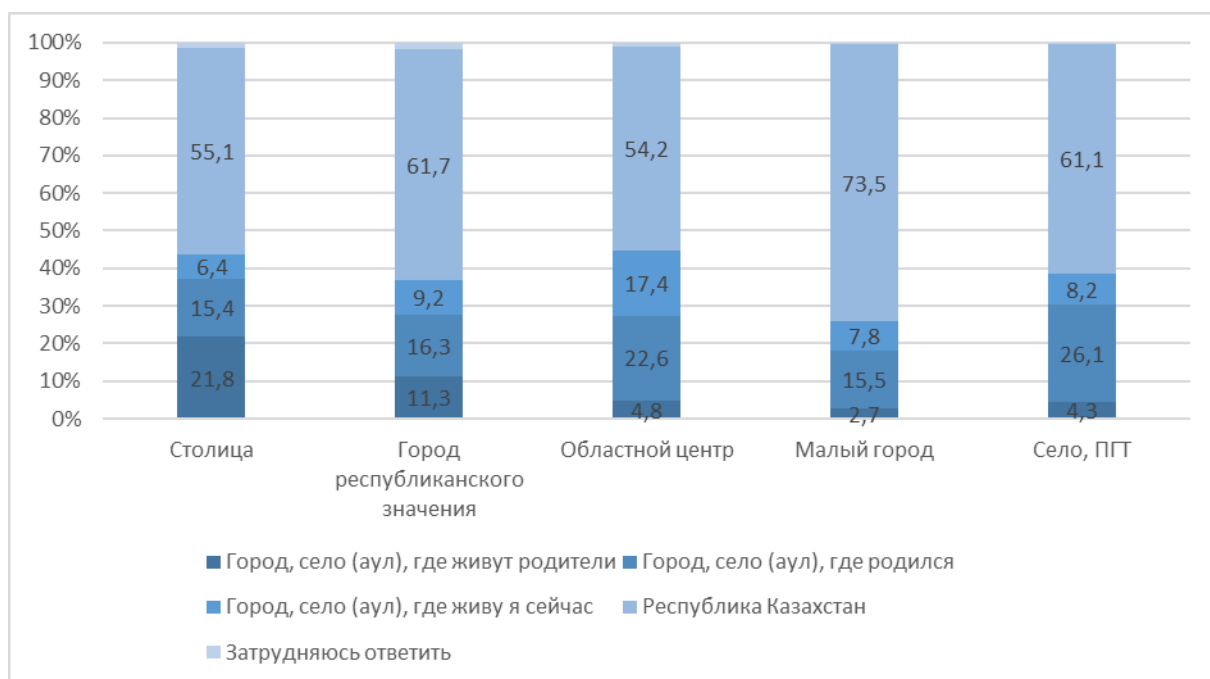
Основным ключевым объектом для понятия патриотизма является родина, а точнее – образ родины, складывающийся в сознании человека. Понятие «родина» многопланово. Оно включает в себя как непосредственное место рождения или проживания, личное место, в котором все является знакомым и привычным («малая родина»), так и родную страну, место проживания социокультурной общности, нации («большая родина»). Можно говорить также о «метафизической родине», представляющей образ идеального отечества, недостижимый в реальности. В силу вышесказанного, в ходе исследования было важным выявить, что в сознании казахстанцев представляет собой родина.

Как показали результаты опроса, больше половины респондентов 52,3% считают своей родиной Республику Казахстан в целом. Город или село/аул, где родился, является родиной для четвертой части респондентов, а именно для 21,7%. Город/село/аул текущего проживания считается родиной 10,1% участниками опроса. Город/село/аул проживания родителей считают своей родиной 6,2%. Затруднились определить родину в предложенных понятиях 0,7% (См. рисунок 3).

Рисунок 3 - Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас является Родиной?».

Анализ ответов респондентов в региональном разрезе показал, что существует некоторая зависимость между представлениями респондентов о том, что является родиной и местом проживания респондента (См. рисунок 4).

Рисунок 4 – Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас является Родиной?».

Анализ ответов в региональном срезе показал, что в ряде регионов понимание Родины как Республики Казахстан в количественном выражении значительно ниже, чем по республике в целом.

Это такие регионы как Костанайская и Павлодарская области – соответственно 37,5% и 28,8%.

48,9% в Жамбылской и 41,8% Мангистауской областях понятие Родина больше ассоциируется с местом рождения. В г. Астане у 21,8% опрошенных – с местом, где живут родители. 31,9% жителей Костанайской, 25,4% Павлодарской и 23,8% Северо-Казахстанской областях Родина больше понимается, как место, в котором люди живут сейчас.

Таблица 3. Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас является Родиной?».

ВАРИАНТЫ ОТВЕТОВ	Город, село (аул), где живут родители	Город, село (аул), где родился	Город, село (аул), где живу я сейчас	Республика Казахстан
Акмолинская	3,4	22,0	3,4	71,2
Актюбинская	7,8	5,2	10,4	76,6
Алматинская	4,9	19,1	4,9	70,4
Атырауская	5,9	9,8	9,8	74,5
Восточно-Казахстанская	1,8	31,2	9,2	56,9
Жамбылская	1,1	48,9	7,8	42,2
Западно-Казахстанская	3,7	31,5	9,3	55,6
Карагандинская	2,7	9,7	13,3	73,5
Костанайская	1,4	27,8	31,9	37,5
Кызылординская	7,6	12,1	7,6	71,2
Мангистауская	3,6	41,8	10,9	41,8
Павлодарская	11,9	32,2	25,4	28,8
Северо-Казахстанская	2,4	33,3	23,8	40,5
Южно-Казахстанская	3,5	16,1	6,3	74,1
Астана	21,8	15,4	6,4	55,1
Алматы	15,0	18,8	7,5	56,9

Насколько глубоко укоренены патриотические ценности в структуре идентичности казахстанцев можно судить лишь, ориентируясь на конкретные их действия. С целью получить данные, как, по мнению казахстанцев, патриотизм выражается среди соотечественников в их повседневной жизни,

респондентов спросили: «Как, на Ваш взгляд, проявляется патриотизм среди казахстанцев?»

На основе полученных ответов был построен своеобразный рейтинг наиболее часто упоминаемых проявлений патриотизма.

На первом месте по частоте упоминаний - ощущение народа Казахстана в качестве одной большой семьи – так считают 52,3% респондентов.

На втором месте по частоте ответов стал вариант «любовь к Родине», который отметили 42,7%.

30% респондентов считает проявлением патриотизма знание своего родного края, его истории и культуры.

Около пятой части опрошенных, а именно 23,0%, считают, что главным проявлением патриотизма казахстанцами является честный труд и развитие предпринимательства (См. таблицу 4).

Таблица 4. Распределение ответов на вопрос: «Как, на Ваш взгляд, проявляется патриотизм среди казахстанцев?».

ВАРИАНТЫ ОТВЕТОВ	ПРОЦЕНТЫ
Ощущение народа Казахстана как одной большой семьи	52,3
Любовь в Родине	42,7
Знание своего родного края, его истории и культуры	30,0
Честный труд, развитие предпринимательства	23,0
Создание семьи, планирование жизни в Казахстане	21,4
Уважение и исполнение казахстанского законодательства	19,2
Служба в армии	12,4
Знание государственного языка, его использование	9,6
Готовность к самопожертвованию ради своей страны	7,4
Умение представлять государственные интересы, быть лицом страны за рубежом, перед иностранными гостями	6,5
Общественная деятельность, общественная активность	4,3
Наличие частной собственности, крепкой материальной базы	3,9
Знание экономического и политического вектора страны, его поддержка	3,3
Затрудняюсь ответить	1,7
Уважение людей разных национальностей	0,5

Таким образом, патриотизм в сознании большинства населения Казахстана тесно связан с ценностью межнационального согласия (восприятия народа страны как одной большой семьи), знанием истории и культуры (в том числе и своего родного края) и честным трудом.

Это положительный фактор, демонстрирующий то, что в структуре ценностей населения республики ценность любви к родине и патриотизм весьма значимы.

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО УКРЕПЛЕНИЮ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ У КАЗАХСТАНЦЕВ

На основе анализа данных отечественных и зарубежных социологических исследований, а также теоретического материала, авторами выработан ряд рекомендаций по укреплению общенациональных ценностей среди населения Казахстана.

С целью укрепления в сознании казахстанцев ценностей общенациональной идеи «Мәңгілік Ел» рекомендуется проведение следующего комплекса мероприятий:

➤ организация мероприятий по разъяснению основных положений и идей Концепции укрепления и развития казахстанской идентичности и единства в организациях образования, с целью обеспечения закрепления ценностей общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел» в общественном сознании, создание информационно-разъяснительных групп (ИРГ) в учебных заведениях.

➤ Более широкое вовлечение молодежи в работу молодежных неправительственных организаций (НПО), что позволит повысить эффективность взаимодействия молодежи и государства в рамках социальной модернизации общества.

➤ Освещение в средствах массовой информации (СМИ) молодежных инициатив, акций, популяризация гражданской активности и примеров участия граждан в социальных, информационных и научно-образовательных проектах, направленных на укрепление казахстанской идентичности и единства и формирование Нации единого будущего.

➤ Более широкое информирование населения о работе Ассамблеи народа Казахстана (АНК) и этно-культурных центров.

➤ Участие молодежи в практическом труде и специальных проектах по продвижению историй трудовых успехов казахстанцев и повышению их престижа.

➤ Реализация творческого и физического потенциала граждан в сферах литературы, театрального, музыкального, хореографического, исполнительского искусства.

Также рекомендуется проведение комплекса мероприятий в следующих сферах: в области повышения значимости ценности труда, в сфере образования, в сфере укрепления национальной идентичности, в сфере укрепления семейных ценностей, в сфере здорового образа жизни.

Схема 2. Механизмов участия молодежи в реализации Концепции укрепления и развития казахстанской идентичности и единства.

В сфере повышения значимости труда в структуре идентичности:

➤ Существенной мерой государственной информационной политики должна стать активная пропаганда ценности труда в противовес потребительской идеологии. Требуется повышение престижа честного и общественно-полезного труда. Трудовая деятельность, работающая на реальную экономику, в противовес непроизводительным профессиям, должна иметь всесторонне позитивное освещение в СМИ.

➤ Исходя из того, что в казахстанском обществе доминируют ценности утилитарного, прагматического характера, нежели самовыражения, усилия государства должны быть направлены преимущественно на повышение уровня жизни населения с целью максимально удовлетворить базовые потребности человека и дать гражданам больше возможностей переориентироваться с так называемых насущных вопросов на реализацию стратегий самовыражения. Более высокий уровень жизни населения, безусловно, повысит качество человеческого капитала, повышая

конкурентоспособность, как на индивидуальном уровне, так и на уровне страны в целом.

В сфере повышения престижа отечественного образования:

➤ Учитывая комплексный характер проводимых реформ, следует рекомендовать усилить информационно-разъяснительную работу среди целевых групп населения с целью повышения уровня информированности об основных направлениях и целях образовательных реформ.

В сфере укрепления в структуре идентичности казахстанцев семейных ценностей:

➤ Одной из основ стабильности казахстанского общества является крепкая семья. С целью укрепления позитивного образа семьи и усиления семейных ценностей в структуре идентичности казахстанцев необходимо проводить мероприятия по пропаганде традиционных семейных ценностей, стабильности семьи и брака, ценности детей и многодетности.

➤ С целью оказания консультативной юридической и психологической помощи содействовать организации в регионах кризисных центров для детей и женщин, пострадавших от насилия. Формировать среди населения нетерпимость к проявлениям насилия по отношению к детям, женщинам и пожилым людям.

В сфере укрепления ценности здорового образа жизни:

➤ В рамках повышения ценности здоровья политика здравоохранения должна включать меры по повышению доступности спортивных объектов во всех регионах Казахстана, в особенности в сельских, ввиду низкого уровня комфортности проживания в них. Во многих городах и, особенно, сельских районах, существует острая нехватка спортивных объектов. Основная доля спортивных сооружений приходится на крупные города страны. В малых городах и аулах зачастую отсутствуют даже небольшие спортивные объекты, что не может не отражаться на уровне физической активности населения и снижает вовлеченность в спорт и физическую культуру.

➤ Помимо реконструкции и строительства спортивных учреждений, необходима доступная ценовая политика. Материальное положение значительной части населения Республики Казахстан на текущий момент не позволяет пользоваться платными спортивными услугами.

Для укрепления единства и согласия в обществе требуется активная работа с подрастающим поколением. Необходима работа по дальнейшему разъяснению для педагогического состава понятий «казахстанская нация». В школах, вузах и колледжах рекомендуется проводить уроки толерантности, возможно, в формате фестивалей культур, с привлечением ученического состава и студентов. Формирование патриотизма и толерантности, в частности этнической толерантности, должно стать одной из приоритетных задач воспитательной работы со студентами, которая решается как в процессе учебных занятий, так и во внеучебной деятельности, организуемой отделом по воспитательной деятельности, кураторами, преподавателями.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Определяя приоритеты ценностного воспитания граждан, важно понимать, что каждая культура формируется на основе своего наследия и воспроизводится в процессе живого творчества. Необходима политика, учитывающая культурное разнообразие, но не доводящая его до крайних проявлений, утверждающая принцип общественного блага и потребности в личностном развитии.

С целью укрепления общенациональных ценностей у казахстанцев необходимо проведение многовекторной работы посредством различных каналов: средства массовой информации, учебные заведения, Ассамблея народа Казахстана и этнокультурные центры, неправительственные организации, труд, творчество и спорт. В частности, в области СМИ и искусства необходимо создание продуктов культурного потребления (кино, теле-шоу, театральные постановки, видео-ролики, реклама), демонстрирующих ролевые модели преуспевающего специалиста своего дела, представляя при этом различные профессии в том числе и рабочие, которые слабо представлены в масс-медиа. Требуется повышение престижа честного и общественно-полезного труда. Трудовая деятельность, работающая на реальную экономику должна иметь всесторонне позитивное освещение в СМИ. В области этнополитики необходимо более глубокое информирование населения о работе Ассамблеи народа Казахстана и этнокультурных центров. В сфере образования, учитывая комплексный характер проводимых реформ, следует рекомендовать усилить информационно-разъяснительную работу среди целевых групп населения с целью повышения уровня информированности об основных направлениях и целях образовательных реформ. Рекомендуется организация мероприятий по разъяснению основных положений и идей Концепции укрепления и развития казахстанской идентичности и единства в организациях образования, с целью обеспечения закрепления ценностей общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел» в общественном сознании, создание информационно-разъяснительных групп в учебных заведениях. Необходимо обеспечить более широкое вовлечение молодежи в работу молодежных неправительственных организаций, что позволит повысить эффективность взаимодействия молодежи и государства в рамках социальной модернизации общества. Так же необходимо обеспечение реализации творческого и физического потенциала граждан в сферах литературы, театрального, музыкального, хореографического, исполнительского искусства, путем доступности для граждан культурных объектов и спортивных сооружений.

Таким образом, подчеркивая актуальность проблем, рассмотренных в «Методическом пособии», с целью укрепления общеказахстанских ценностей, необходима планомерная и слаженная работа. Без должного внимания со стороны государственных органов, работников образования,

СМИ, Ассамблеи народа Казахстана, неправительственных организаций, без необходимой помощи и поддержки в выше перечисленных вопросах невозможна эффективная работа по продвижению казахстанских ценностей.

Методическое пособие предназначено для широкого круга представителей академического сообщества, в особенности ученых в сфере социальных и гуманитарных наук (социологов, политологов, культурологов, философов), преподавателей вузов и колледжей, учителей школ, представителей государственных служб и институтов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

- 1 Williams R. Continuity and Change in Sociological Study. – London: American Sociological Review, 1958. – P. 9-11.
- 2 Виндельбанд В. Прелюдии. Философские статьи и речи. – СПб., 1964. – С. 23.
- 3 Риккерт Г. Философия истории. – СПб., 1908. – С. 100.
- 4 Levy D. Macrocosm and Microcosm // The Encyclopedia of Philosophy P. Edwards (ed.). – London: Macmillan, 1967. – Vol. 5. – P. 121-125.
- 5 Дильтей В. наброски к критике исторического разума // Вопросы философии. – 1988. – №4. – С. 135.
- 6 Franklin K.J. Review of Emics and Etics, by Headland, Pike and Harris // Australian Journal of Linguistics. – 1991. – Vol. 11. – P. 132-136.
- 7 Smith P.B., Michael H.B. Social Psychology. Across Cultures. Analysis and Perspectives. – New York: Harvester Wheatsheaf, 1983. – P. 47.
- 8 Сайт Всемирного обзора ценностей
// <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>.
9. Краткий курс лекций по дисциплине «Региональная экономика и пространственное развитие»
http://studme.org/1569091424500/ekonomika/vsemirnyu_obzor_tsennostey_world_values_survey
- 10 Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства
http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs
- 11 Патриотический акт – «Мәңгілік Ел».
<http://24.kz/ru/tv-projects/spetsvypusk/item/117257-xxiv-sessiya-assamblei-naroda-kazakhstana>
- 12 План нации - 100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ Главы государства Нурсултана Назарбаева (6 мая 2015 г.) - <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000100#z0>
- 13 Концепция государственной молодежной политики РК до 2020 года «Казахстан 2020: Путь в будущее». // http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31348880.
- 14 «Концепция укрепления и развития казахстанской идентичности и единства» утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 28 декабря 2015 года № 147. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1500000147>
- 15 «Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы» принята Указом Президента Республики Казахстан № 1118 от 7 декабря 2010 года. - http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs
- 16 Государственная программа развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2011-2020 годы была принята Указом Президента

Республики Казахстана № 110 от 29 июня 2011 года -
http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs

17 Наливайченко И.В. Специфика патриотизма в условиях глобализации культуры // Современные проблемы науки и образования. – 2011. – № 2.; URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=4632> (дата обращения: 8.11.2016).

18 Европейская ментальность: дух и границы: круглый стол // VIII Международные Лихачевские научные чтения. - СПб., 2008. - URL: http://www.lihachev.ru/pic/site/files/lihcht/2008/02_sek_2/00_kruglij_stol.pdf

19 Сайт «Международного исследовательского агентства «Евразийский монитор» <http://www.euriamonitor.org/rus/research/>

ПРИЛОЖЕНИЕ: Вопросы на знание ситуаций, в которых допустимо использовать государственную символику.

Можно ли вывешивать государственный флаг или герб из окна или балкона жилого дома или на его крыше, по желанию проживающих там физических лиц?	
разрешено	<p>В ст.4 Закона "О Государственных символах" и в п.4 Правил использования (установления, размещения) Государственного Флага, Государственного Герба Республики Казахстан и их изображений, а также текста Государственного Гимна Республики Казахстан указывается, что:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Государственный Флаг может подниматься и устанавливаться на других зданиях (в помещениях) по желанию их владельцев; - изображение Государственного Флага может размещаться и на иных материальных объектах. <p>Таким образом, законодательством не запрещается использовать государственный флаг на жилых зданиях и в помещениях негосударственных организаций и частных лиц. Вместе с тем, свобода такого использования государственного флага все же ограничена, а именно:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Государственный Флаг независимо от его размеров должен соответствовать национальному стандарту; - изображение государственного флага не может использоваться в качестве геральдической основы флагов общественных объединений и других организаций; - флаги общественных объединений и других организаций не могут быть идентичны Государственному Флагу; <p>Также Правила регламентируют, что Государственный Флаг может быть установлен на крыше или на фронтоне здания, или на козырьке входа в здание, при этом размер флага зависит от высоты здания (например, при размещении флага на крыше здания высотой свыше 9-ти этажей или 30 метров, флаг должен быть размером от 2 x 4 метров и более). Но это нормы и правила для случаев, когда размещение Государственного Флага обязательно (для зданий государственных органов и государственных учреждений)</p>
Законодательством не запрещается использовать государственный флаг на жилых зданиях и в помещениях негосударственных организаций и частных лиц. При этом есть некоторые требования, которые следует соблюдать.	
Разрешается ли размещение государственного флага на транспортных средствах, принадлежащих частным лицам?	
запрещено	<p>Закон не содержит нормы, разрешающей размещение государственного флага на транспортных средствах частных лиц, соответственно такое использование будет незаконным.</p> <p>Вместе с тем, необходимо отличать понятия «государственные символы» и «изображения государственных символов», так как порядок их использования различен. Так согласно ст.4 Закона изображение Государственного Флага может размещаться и на иных материальных объектах. Это значит, что рисованное, фотографическое или иное изображение государственного фланга можно использовать практически неограниченно (за исключением, указанных выше ограничений в геральдике и официальной символике, а также соответствия национальному стандарту).</p> <p>Именно поэтому на гос.номере автомобиля использовано изображение государственного флага, и такое использование не является нарушением Закона.</p>
Размещение государственного флага на транспортных средствах частных лиц, будет незаконным	
Можно ли использовать изображения государственных символов на спортивной или повседневной одежде, других предметах или иных материальных объектах?	

разрешено	<p>Закон не содержит нормы, разрешающей размещение государственного флага на транспортных средствах частных лиц, соответственно такое использование будет незаконным. Вместе с тем, необходимо отличать понятия «государственные символы» и «изображения государственных символов», так как порядок их использования различен. Так согласно ст.4 Закона изображение Государственного Флага может размещаться и на иных материальных объектах. Это значит, что рисованное, фотографическое или иное изображение государственного флага можно использовать практически неограниченно (за исключением, указанных выше ограничений в геральдике и официальной символике, а также соответствия национальному стандарту). Соответственно разрешено использование изображения государственного флага на спортивной или повседневной одежде, других предметах или иных материальных объектах.</p>
<i>Использование изображения государственного флага на спортивной или повседневной одежде, других предметах или иных материальных объектах разрешено.</i>	
Можно ли использовать аудиозапись гимна для монтажа своего видеоклипа (например, видео про Казахстан или на иную тему с использованием гимна в качестве музыкального сопровождения)?	
разрешено	<p>Закон не регламентирует эти случаи должным образом и на практике приходится делать выводы самостоятельно. Для исключения возможных негативных последствий необходимо исходить из описания ответственности, установленной за незаконное использование государственных символов. Так, согласно ст.458 КоАП РК ответственность установлена за «использование и исполнение Государственного Гимна Республики Казахстан с нарушением требований законодательства». Из данной формулировки можно сделать вывод, что ответственность предусмотрена только за нарушение требований Закона, регламентирующих порядок исполнения и использования гимна, значит необходимо знать и понимать, какие именно требования установлены Законом к исполнению Государственного Гимна.</p>
<i>Ответственность предусмотрена только за нарушение требований Закона, регламентирующих порядок исполнения и использования гимна, значит необходимо знать и понимать, какие именно требования установлены Законом к исполнению государственно гимна.</i>	
Будет ли нарушением закона исполнение гимна без музыкального сопровождения (хором или одним голосом), без приложения руки к сердцу, в сидящем или лежащем положении?	
разрешено	<p>Из буквального значения норм статьи 458 КоАП РК, можно сделать вывод, что в любом случае ответственность возлагается только на исполнителей гимна, а для присутствующих при этом лиц ответственность не устанавливается. Это значит, что если окружающие исполнителя гимна лица не приложат правую руку к сердцу или не будут слушать исполнение гимна стоя, то такое поведение в крайнем случае может быть нарушением только этических или иных субъективных норм, но не повлечет административной ответственности. Будет ли нарушением закона некачественное исполнение Государственного Гимна (без музыкального сопровождения, лицом, не имеющим опыта, навыков певца, слуха, голоса и т.д.)? Закон, как указывалось выше, не регламентирует этот случай. При этом, в Законе указывается, что Гимн исполняется в оркестровом, хоровом, оркестрово-хоровом либо ином вокальном и инструментальном исполнении. Гимн исполняется на государственном языке в точном соответствии с утвержденным текстом и музыкальной редакцией. Из этих норм можно сделать вывод, что Закон не содержит требований о степени квалификации или профессионализма исполнителей государственного гимна, а значит исполнение гимна частным лицом без слуха или голоса не является нарушением закона. Исполнение гимна без музыкального сопровождения также не должно расцениваться как нарушение закона, иначе под запретом окажется любое заучивание текста гимна в образовательных или иных учреждениях, что само по себе невозможно.</p>
<i>Исполнение гимна лица не прикладывающего правую руку к сердцу или исполнение гимна в сидящем или лежащем положении, может быть нарушением только этических или иных субъективных норм, но не повлечет административной ответственности.</i>	

Будет ли нарушением закона размещение изображений государственных символов или аудиозаписи государственного гимна в интернете на веб-сайтах негосударственных организаций и частных лиц?

разрешено

Изображение Государственного Герба Республики Казахстан **может размещаться** и на иных материальных объектах. В целях применения части первой настоящего пункта правил к иным материальным объектам не относятся одnorазового использования.

Изображение Государственного Флага или Государственного Герба Республики Казахстан может размещаться и на иных материальных объектах, кроме объектов одnorазового использования.

Источник: <http://www.zakon.kz/4717524-kak-mozhno-i-nelzja-ispolzovat.html>